

ქვემოთა
საქართველო

X.

ქოველოქვირეული ზაზითი.

X.

№. 43

კვირა, 20 ოქტომბერი 1902 წლისა.

№. 43

ზაზითის ფასი: ერთი წლით თფილასში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კან. თფილას გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სსმა თვით 2 მან., თითო ნომერი—15 კან.
ხელის-მოწერა მიიღება: თფილასში—«წერა-კითხვის გამავრ. საზოგადოების» კანცელარიაში და «კვლას» რედაქციაში, სსმით-რის ქუჩაზე, № 35.
ტელეფონი № 734.
ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, Редакция. «КВАЛИ».

შინაარსი: ჩვენი ცხოვრებიდან, დ. კალსიდეკისა.—სხვა და სხვა ამბები.—კორესპონდენტები.—რუსეთის ცხოვრება.—საზღვარ-გარეთ.—ნაპერწყლები, ნაპერწყალისა.—წერილი ჭიათურისა, ბუღრულისა.—მხუცი აკაკის ჰოცისა.—ჩანგურის, დეკ. ო. ევდო-შვილისა.—სსმა სურათი, ქრისტინესი.—უკანონობა, მთ. ს. ხე-სოკისა, თარ. სიმ-სა.—შელ. ჰოცა, ძირითადი თვისებანი, ო. კო-მარტელისა.—მეფე ვახ. მე VI-ისი კანონები და ქართ. ქალი, ა. ჩხენკელისა.—განცხადებანი.—

ჩვენი ცხოვრებიდან.

ქართული პრესაც შეუდგა სოფლის საჭიროებათა გამოკვლევას და ვხედავთ, რომ შიგ რუსეთში და კავკასიაში გლეხობა და საერთოთ სოფელი ერთნაირ პირობებშია. მარტაც, შევადაროთ ერთი მეორეს რუსულ და ქართულ პრესაში მოყვანილი ცნობები.

რუსეთში, ელციის მაზრის კომიტეტის აზრით „მიწათ-მოქმედებისა და მიწის მომქმედ კლასის (მეურნეთა) დღევანდელ უნუგეშო მდგომარეობის ერთ-ერთ მიზეზათ უნდა ჩი-თვალოს მამულებზე არსებულის გადასახადის წეს რიგი“ (С.-Петербург. Вѣдом. № 270).

მოხსენების ავტორს ამის დასამტკიცებლათ მოყავს ციფ-რები, რომელნიც გვიჩვენებენ გლეხობის დავალიანებას. 9 წლის განმავლობაში ყოველ წელს ორთა შუა გლეხობას რჩე-ბა გადაუხდელათ 20 პროც. იმისა, რაც მათ უნდა შეიტანონ ხაზინაში მიწების გამოსასყიდლათ.

მოხსენების ავტორი საგანს უფრო ღრმათ იკვლევს და გამოთქვამს შემდეგ საყურადღებო აზრს: „მეორნობისა და ხარჯების გადახდის მხრივ გლეხების მდგომარეობის მაჩვენებ-ლათ სამინისტრომ მიიღო საშუალო წლიური შემოსავალი გაშოსაყიდი (მიწის) გადასახადისა ამ უკანასკნელ ცხრა წელი-წადში. მაგრამ—განაგრძობს ავტორი—შემოსავლის საშუალო ციფრზე გავლენა აქვთ რამოდენიმე ფაქტორებს, რომელთაც საზოგადოების ეკონომიურ კეთილდღეობასთან საერთო არაფე-რი აქვთ, ასეთი ფაქტორებია, ზოგიერთ საზოგადოებათაგან გამოსასყიდ გადასახადების ღრმზე შეტანა შესაძლებელი ხდე-ბა მხოლოთ ძვირი მსხვერპლის—მუშა ცხენის გაყიდვის შემ-წეობით“ (ibidem)... სრულიათ ანალოგიურ მოვლენას ვხედავთ ჩვენ ქართველ გლეხობაში. აქაც გლეხობას ძლიერ უჭირს გა-დასახადების ვასტუმრება; მაგრამ დაუთმოთ აქ სიტყვა „ცნო-ბის ფურცელში“ (№ 1941) მოყვანილ წერილის ავტორს: „ვინც სოფელში ყოფილა იმ დროს, როცა გლეხ-კაცი გა-დასახადს იხდის, მას კარგათ მოეხსენება, რომ სოფლის გლეხ-

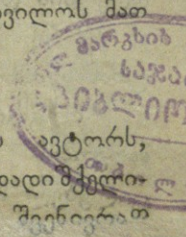
კაცი ხარჯს თვის შეძლების დაგვარათ ძალიან ბევრს იხდის* ნან და ხან მთელი წლიური შემოსავალი გაუდის ხოლმე გლეხ-კაცს და ამას გარდა წინა წლებში შეძენილ ავეჯეუ-ულობასაც გამოიტანენ ხოლმე სოფლის მოხელეები სახლი-დან. მე შევსწრებივარ ასეთს სურათს. დედას შვილებისათვის სიმინდის ფაფის გასაკეთებლათ ქვაბი შემოუკიდნია საკიდელ-ზე და აი ეს ქვაბი გადმოუღიათ ცეცხლიდან სოფლის მოხე-ლეებს, სხვა რომ ვერაფერი მოუხელეებათ სახლში, და დაუ-ტოვებთათ თვალ-ცრემლიანი ცეცხლა-პირს მსხლომი და ქვაბის შემყურებელი ბავშვები მშვირები...
ვიატკის საოლქო კომიტეტში წარდგენილ მოხსენებაშიაც ნათლათ ამტკიცებენ, „ხარჯის გაწერის პირობები თავის თა-ვათ წარმოადგენენ ისეთ ფაქტორს, რომელიც აქვეითებს და ძირს უთხრის გლეხთა კეთილდღეობას იმის გამო, რომ ეს ხარჯები არ შეესაბამება ხალხის შეძლებას. ამასთან ერთათ ეს პირობები ხელს უწყობენ დამლუბველ გავლენას მოუსავ-ლობისას“ (С.-Пет. В. 265)

აქ უფრო აშკარათ და დასაბუთებულათაა წარმოთქმუ-ლი ის აზრი, რომელიც გამოხატულია „ცნ. ფურცლიდან“ მოყვანილ ციტატის უკანასკნელ ფრაზაში: ბევრი გადასახა-დები წლითი წლობით აქვეითებს გლეხობას.

გლეხობა ეკონომიურათ უძლურდება, თან და თან უფ-რო ცოტა იარალი, პირუტყვი და ფული რჩება მას მეურნე-ობისათვის; ამგვარ პირობებში მოსივლიც კლებულობს და ნშირდება მოუსავლიანი წლები, შიმშილობა...

საფუძვლიანათ შენიშავს ბ. მ. კ. (ცნობ. ფურც. № 1941), რომ „გადასახადთა შემცირება და მათი აკრფის სის-ტემის შეცვლას“ შეუძლია დიდი შედეგათი მისცეს დაქვეითე-ბულ მეურნე-გლეხებს და ცოტათი მაინც გაუადვილოს მათ ბრძოლა არსებობისათვის...

„ცნობ. ფურც. (№ 1947) მესამე წერილის ავტორს, ბ. ანტონიძეს, მოყავს საყურადღებო ცნობები სადადიშქელი-ანო გლეხობის შესახებ. ა. ანტონიძის სიტყვები შენიშავთ

ახსიათებს საერთოთ გლახობის მდგომარეობას. ავტორი ამტკიცებს, რომ დღეს ეკონომიურათ გლახობა აღრინდელზე ბევრათ უარეს პირობებშია. მას არა აქვს საკმარისი მიწა, აწვეს დიდი ღალა და მათი დღევანდელი ეკონომიური უძლურება... აი როგორ სურათს გვიხატავს ბ. ანტონიძე (იქვე): „ძმები იშვიათათ იყოფიან სვანეთში. ხშირათ ერთ ჭერ ქვეშ ოცი, ოცდაათი სული ცხოვრობს; ამავე ჭერ ქვეშ მოთავსებულია გლახის ავლა-დიდება: შინაური პირუტყვი—ხარი, ძროხა, ცხენი, ცხვარი, თხა, ღორი და ხეა...“

ერთ რუსულ გაზეთში მოყვანილია ცნობები გურიის გლახების ეკონომიურ მდგომარეობის შესახებ. ამ წერილშია იგივე გულ-საკლავი ფაქტები. ავტორი ამბობს: „მიუხედავათ მდიდარის ბუნებისა, ოზურგეთის მაზრის გლახთა უმრავლესობა საშინელ გაჭირვებას ითმენს. ამის უმთავრესი მიზეზია—ადგილ მაშულის სიმცირე. მიწა-წყლის უკმარისი ნაწილი—სამი მეოთხედი მაინც—დიდ და მცირე თავად-აზნაურთა საკუთრებას შეადგენს... 1¹/₂ - 2 დესეტინა გლახის მიწათ მფლობელობის maximum-ი არის, ხოლო ასეთი მცირე მამული... გლახს ვერ არჩენს. ამიტომაც, რომ გურიიდან მრავალი გლახი გარბის ქალაქებში“...

გლახს აკლია მიწა და ეს გარემოება, რასაკვირველია, არის ერთი უმთავრესი მიზეზთაგან მათი დაქვეითებისა. მაშასადამე, საჭიროა გლახობას მოეპოვებოდეს საკმარისი მიწა, მაგრამ რა გზით, როგორ მოხერხდება ამ მოთხოვნის დაკმაყოფილება? მოხსენებები იძლევიან ამაზე სასუხს და ჩვენც ამ კითხვას დაუბრუნდენ შემდეგ წერილში.

* *

„სოფლის დამუშავებელ სენტან ნაყოფიერი ბრძოლისათვის ერთ-ერთ უთვალსაზრის მიზეზთა გამოგობას მიანიჭა გლახების გათანასწორება სხვა წოდებებთან პირად უფლებებში („როზგის“ ვადადება, სახელმწიფო სამსახურში მიღება, საზოგადოებაზე პირადი დამოკიდებულების მოსპობა), საგლახო თვით-მარცხელობის განთავისუფლება ზედმეტი ოპიკისაგან, იმ კანონ-დებულებათა გაუქმება, რომელნიც ავიწროვებენ გლახებს საზოგადოებას მისით სარგებლობის უფლებაში და, დასასრულად, გლახთა წოდებისათვის სხვეთან თანასწორი უფლების მინიჭება საერობო წარმონაღდენლობაში“.

ასეთივე აზრი წარმოთქვა მოსკოვი თავის მოხსენებაში ბ-ნ ციხულსკიმ, (თავმჯდომარე მაზრის საერობო გამგეობისა) და მისი აზრი იქნა კრებისაგან მოწონებული («Міръ Божій», № 10). სიმპირის ოლქში, ნიჟეგოროდის და ბევრი სხვა მაზრებშია იგივე აზრი იქნა გამოთქმული. მაგრამ მკითხველის ყურადღებას მივაქცევთ გლახი ნოსკოვის მოხსენებაზე, რომელიც იყო წარდგენილი კავროვს მაზრის კომიტეტში. («Хозяин» № 40, გვ. 1274) ასე გადმოგვცემს ამ მოხსენების შინაარსს:

„მისი (ნოსკოვის) რწმენით სასიკლო მეურნეობის გასაუმჯობესებელ ზომებს საფუძვლათ უნდა დაედვას არა გლახთა გონებრივი და კულტურული განვითარების გასაუმჯობესებელი ზომები, არამედ, რეფორმები საგლახო უკუბუნებისა“. „... დაბეჯითებით შემძლია ვთქვა, რომ საზოგადოათ გლახები უკანასკნელ ათი წლის განმავლობაში საბოლოოთ გაღარიბდენ მიწის მუშის სიღარიბისა და კეთილდღეობის დაცემის მოავარი მიზეზი ამ უკანასკნელ 10 წლის ან 12 წლის განმავლობაში არის: გლეხის სევიწროება და უთანასწორობა სხვა მოქალაქესთან“.

როგორც ჩვენში, ისე მოელ რუსეთში სოფლის მდგომარეობის მკვლევარნი ერთ და იმავეს ამბობენ: ყველას აუცილებელ საჭიროებათ მიანიჭა გლახობის უფლებათა გაფარ-

თოვება, რადგან უამისოთ შეუძლებელია ხალხის ეკონომიური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

აი—სამი პირობა სოფლის ცხოვრების განკარგულებას და მიექცეს ჯეროვანი ყურადღება. თითოეული მათგანი უკუბუნებათ და ყოველი მხრივ გათვალისწინება აუცილებლათ საჭიროა, თუ გვსურს ნამდვილი სამსახური გავუწიოთ სოფელს. დ. კალხიძელი.

P. S. „ცნობ. ფურცლის“ მე 1961 №-ში დაიბეჭდა ბ. რ.-ს წერილი „სოფლის საჭიროებათა შესახებ“. ამ წერილს „ცნ. ფ.“ რედაქციამ იმავე ნომერში უძღვნა გაჭიანურებული სტატია, რომელშიაც ის ვითომ არღვევს ბ. რ.-ს მიერ წარმოთქმულ აზრს. აი ბ. რ.-ს სიტყვები:

„მიეცით გლახს საკმაო განათლება, მიეცით ერობაში მის ინტერესების დამცველი და სხვ., ის მაინც დაქვეითებულია, ევროპის გლახობის უმეტესი ნაწილი, იმ გლახობის, რომელსაც ეს ყოველივე და უფრო მეტიც აქვს. ცხადია, ძალის თავი სხვაგან ყოფილა დამარხული... გლახის უბედურება პირველათ საკმაო ადგილ-მამულის უქონლობაშია; მეორე—ადგილ-მამულის პრიმიტიული წესით დამუშავებაში... და რამდენიც უნდა ვიწუწუნოთ, გლახი მაინც გლახი დარჩება, სანამ ეს ორი უმთავრესი მიზეზი არ მოისპობა, რაც შეუძლებელია თანამედროვე პირობებში... საზოგადოების განვითარება ყოველთვის ასცდება გლახ-კაცობას, და უპირველესათ მისი ტენიკური განვითარება. პალატიური ზომებით აქ ბევრს, როგორც საზოგადოათ, ვერას გააწყობთ; აწიარი ზომებით შეკვეძლება ათი, ოცი ან მეტი გლახი გამოვიყვანოთ არსებულ დაქვეითებისაგან, მაგრამ შეუძლებელია გლახკაცობა ერთიანათ განიკურნოს, როგორც ამას ევროპის მაგალითიც გვიჩვენებს“.

ეს სიტყვები „ცნ. ფურ.“ არ მოწონს,—ეს მისი ნებაა; მაგრამ მისი კრიტიკა კი უსაფუძვლოა.

„ცნ. ფ.“ ამბობს:

„აქ ჩვენ ვუახლოვდებით იმ უკიდურეს მოძღვრებას, რომელიც ამტკიცებდა, რომ თანამედროვე ეკონომიურა ევოლიუცია ფატალურათ ძირს უთხრის გლახის კეთილდღეობას და არაფრით არ შეიძლება მისი გაუმჯობესება... მაგრამ დრონი იცვალენ: სოფელმა, აგრარულმა საკითხმა კვლავ მიიქციეს საერთო ყურადღება, რადგან გამოქვდა და, რომ სოფლის ეკონომიურა ევოლიუცია ისე არ სწარმოცეს, როგორც ხსენებული თეორია ამტკიცებდა; რომ ეს ევოლიუცია თავისებურ კანონებს ემორჩილება, რომელნიც განსხვავდებიან მრეწველობის ევოლიუციის კანონებისაგან“.

„ცნ. ფ.“-ის „პუბლიცისტს“ გაუგონია ზარის რეკი, მაგრამ საიდანაა არ იცის. ბ. „პუბლიცისტი“ ცდება: ხსენებულ მოძღვრების მიმდევრებს არ შეუძლიათ თავიანთი შეხედულობა და ტაქტიკა, როგორც ამას ამტკიცებს ბ. „პუბლიცისტი“. მათ მოემატათ ძალა, დღეს შეუძლიათ იზრუნონ აგრეთვე სოფელელებზედაც და კიდევაც ზრუნავენ მათზე. აქ შეგვიძლია ვილაპარაკოთ ასპარეზის თან თან გაფართობაზე და არა ტაქტიკის, შეცვლაზე. ცვლილება მახდა მხოლოთ ზოგიერთი ადამიანების თავში (და არა მოძღვრებაში! დ. კ.) მათ მიმართულებაში... არის რამოდენიმე დესერტერები, როგორც, მაგ. ბ. ბულგაკოვი; ბ. „პუბლიცისტის“ ფრაზები ბულგაკოვის სიტყვების გამეორებაა.

მაგრამ ბულგაკოვებს ახალი მოძღვრება არ შეუქმნიათ. — არა; ისინი მხოლოთ მიეკედლენ არსებულ ბურჟუაზულ მოძღვრებას. სხვა არა მომხდარა რა.

ბ. „პუბლიცისტმა“ სად ამოიკითხა, ვითომ მის მიერ ხსენებული მოძღვრება უარს ყოფდეს იმ აზრს, რომ თა-

ნაშედროვე ეკონომიური ევოლიუცია ფატალურათ ძირს უთხრის გლეხის კეთილდღეობას? ამას დღეს ვერც ერთი სერიოზული ეკონომისტი უარს ვერ ყოფს; ეს დღეს ყველასათვის აშკარაა. წვერილი მეთურე დღეს როგორც რუსეთში, ისე ევროპაში დიდ განსაცდელშია და თან და თან უარეს პირობებში ვარდება.

ბ. „პუბლიცისტს“ გაუგონია ზარის ხმა, მაგრამ არ იცის საიდანაა.

აქ ბ. „პუბლიცისტს ვერ გამოვეკამათებთ იმ კითხვის შესახებ, თუ რა განსხვავებაა სოფლის მეურნეობის და მრეწველობის ევოლიუციათა შორის, რათა ბ. „პუბლიცისტი“ არ ჩავგდოთ წვრილ მეთურეებზე უარეს განსაცდელში... ნუ იტყვი, თურმე „გამომჟღავნდა“, დამტკიცდა, რომ ჩვენ ვცდებით!.. რომელ სამსაჯულოში, რომელ კონგრესზე, როდის, სად გამომჟღავნდა, ვინ დამტკიცა, რომ სოფლის მეურნეობა ვითარდება სხვა გზით?!.. ბ. „პუბლიცისტისათვის“ ფაქტები არაა საჭირო; ის არაა დაჩვეული მკითხველს მიაწოდოს დასაბუთებული აზრი. ის გაზეთის ტიპოური მუშაა, რომლისთვისა—დაუსაბუთებელი, კატეგორიული კილოთი წარმოთქმული ფრაზების წამოსროლაა. ამ ტიპის გაზეთის მუშებმა კარგათ იციან, რომ მკითხველების უმრავლესობას ძალიან ეჯავრება ემენლება სერიოზული, დასაბუთებული წერილები და სიხარულით ეტანება „კატეგორიულ ფრაზებს“ რომლებშიაც რთული კითხვები ისე ბავშვურათაა გადაწყვეტილი, რომ ზარმაც გონებას შრომა არ ჰირდება. აი, სწორეთ ასეთი მკითხველები აბეღინებენ ბ. „პუბლიცისტს“ ასეთ დაუსაბუთებელ ფრაზების წამორიშვას.

რასაკვირველია—ასეთი ფრაზირებთან კამათი უადგილოა, მეტია.

დ. პ.

სწავა-და-სწავა ამოცები.

დღეისათვის დანიშნულია საგანგებო კრება დურგალთა ამხანაგობის „შრომისა“ მიმდინარე საქმეების განსახილველად. კრება დაიწყება დილის 11 საათზე ამხანაგობის სადგომში.

გაზ. „ნოვოსტი დნია“ გვატყობინებს, რომ ქართველ სტუდენტთა საღამო მოსკოვში ნოემბრის 3-ს გაიმართება „კეთილ-შობილთა დარბაზში“-ო. როგორც წინა წლებში, საღამოს თავ. ა. ი. სუმბათაშვილი გამართავს. საკონცერტო განყოფილებაში, მონაწილეობა აღუთქვამთ სახაზინო და კერძო თეატრების საუკეთესო არტისტებს.

ჩვენ მივიღეთ ახალი წიგნაკი „გოგუას საცოლო“-სამოქმედებიანი ვოდვეილი ვასილ მერაბის ძის ლომინაძისა.

მოგვივიდა სექტემბრისა და ოქტომბრის (მე-IX და მე-X) № ჟურნალ „მოგზაურისა“ შემდეგის შინაარსისა: 1) სწავლა-აღზრდის რეფორმატორნი, ალ. ტატუნაშვილისა; 2) ხასიათის აღზრდა სკოლაში, მისივე; 3) რა არის კარგი გაკვეთილი? 4) სილაქება და ჯოხები სასწავლებელში; 5) წერილი სოფელ მუშას, ტ. ართმელაძისა; 6) დიფტერიტი, ი. აღხაზიშვილისა; 7) ძველი რწმენა-წარმოდგენები და მეცნიერება ა. კვიციანიძისა, 8) ფონოგრაფი და მისი გამოყენება ეტნოგრაფისათვის, თ. სახოკიასი; 9) სოფელი მეტეხი და მისი ნაშთი.

ქუთაისში პირველმა სახალხო წარმოდგენამ 12 ოქტომ-

ბერს მშვენივრათ ჩაიარა. სცენის მოყვარეთა მოხდენილმა თამაშმა პოლი დინს გადააქარბა და ნასიამოვნები ხალხი გაუწყნარებელი ტაშის ცემით აჯილდოვებდა მოთქამეთ. თეატრი ხომ ჩვეულებრივად გატენილი იყო ხალხით. წარმოდგენის განსვენებულ ა. ცაგარლის „ციმბირული“ ხანამ წარმოდგენა დაიწყებოდა დაფნის გვირგვინებით შემკულ ა. ცაგარლის სურათის წინ ბ. ი. ბაქრაძემ წაიკითხა განსვენებულის ბიოგრაფია. ქ-ნ გიგაუროვმა, ბ-ნ ზ. ჯაფარიძემ და სხვ. წაიკითხეს განსვენებულის დასაფლავების დღეს წაკითხული ლექსები.

იმედია ს. ხალხო წარმოდგენების სექცია შემდეგ წარმოდგენას არ დაგვიანეს.

მწყობრად და ცოცხლათ ჩაიარა ქუთაისში დრამატიული დასის ორმა უკანასკნელმა წარმოდგენამაც. „სიყვარული და ცრუმორწმუნოება“ და „ალიაქოთი კეთილ-შობილ ოჯახში“ თუმცა თავის შინაარსით დიდს არაფერს წარმოადგენენ, მაგრამ ნამდვილი სასცენო პიესებია. პირველ პიესაში ახალ მსახიობთა შორის ყურადღება მიიპყრო ბ. იმედიშვილმა ნიკოლას როლში. მსახიობს ნიჭი ეტყობა. მხოლოდ სცენაზე სიცილს ვერ იკავებს. მეორეში—ბ. მესხიშვილმა შეუღლებულათ შეასრულა „მოხუცი ბავშვის“ ლუკიან ლუკიანის ანტონოვის როლი. თითოეული მისი სიტყვა—წმინდა ბუნებრივი. თითოეული მისი ჟესტი მთელი მისი სულიერი ბუნების დამახასიათებელი იყო. შედარებოი კარგათ ჩაატარა თავის რილი ბ. ნემომ (სევერიან ანდროესკი). სხვები თავის ადგილას იყვნენ. თეატრი სამწყურბროთ. ნახევრათ ცარიელი იყო ორივეჯერ.

კორესპონდენციები.

ს. მათხრ.ჯი. (ქუთ. მახრ.). ჩვენში წლეუანდელი წელი შარშანდელთან შედარებით კარგ—მოსავლიანი შეიქნა. შარშანდელი სიმინდი ბევრ ჩვენს სოფელში ადდგამამდინაც არ ეოფნათ. ძვირია ისეთი მოსასლე, რომელსაც წელს ჩვენში სიმინდი არ ეუიდას. საუბედურათ სიმინდიც ძალიან ძვირი შეიქნა. თითქმის ნახევარი წლის განმავლობაში სიმინდის უიდეამ ბევრი მოსასლე შევიწროვა მატერიალურათ, მარა ახლამ მოსავლამ ეველა დაამედა და გაამხევა. როგორც ჩვეში, ისე ახლა-მახლა სოფლებში სიმინდის მოსავალი კარგადაა ვიცი „იუერიის“ კორესპონდენტს, რომელიც სწერს (№ 2(3) სიმინდები წაგვიხდა, რამ აუხვია თვალები. კიდე სწერს ის, რომ მათხრელ მოსასლეს წელს თვითეულს 14—15 სანანე დვინო მოუვიდაო. მტკანარი სიტუეა! მათხრელ გლეხს რომ 14—15 სანანე დვინო წელს, ან ოდესმე მოსელოდა, ცაზე ავიდოდა. 15 სანანეს კი არა, ბევრი საზიარებლის ოდენსაც კერ იწევს.

აგვისტოში, სახალხო სკოლებს დირექტორის დავალებით, ბ. ჩიშაკაძემ მათხრელებს გამოუცხადა: თუ საქალებო სკოლისათვის შენობას აკებთ, ხაზინა მასწავლებლის ჯამაგირს მოგცემთო. ზოგიერთებს გაუხარდათ ასეთი წინადადება, მარა ბევრმა კი წამოიძახა: თქვე მამაცხონებულად, ქალებისათვის კი არა ვაუბრისათვის ვერ გვიწავლებთო. ამას გაგონებზე ბ. ლ. ჩიშაკაძემ მათ აუხსნა, რომ, როგორც დაუბრისათვის, ისე ქალებსათვისაც აუცილებლათ საჭიროა სწავლა. ზოგიერთებმა კიდე წამოიევირეს: წერა-კითხვა რომ ჩვენს შვილებს ვასწავლოთ და „შკოლაში“ ვატაროთ, მერმე სახლში ცადსაც არ გამოაცხობენ და აღარც კი გვიკადრებენო. კიდე აუხსნეს მათ, რომ სკოლაში გარდა წერა-კითხვისა ხელსაქმეს და ოჯახობასაც ასწავლიანო. ხალხმა მაინც თავისი არ მიაშალა და გაიძახა: „ოაც უნდა იუოს, ეხლა მაინც ისეთ მდგომარეობაში ჩავუყენა სიმინდის უიდეამ, რომ ჩვენი ქალები „კურსხინ-

კებიტ“ რომ შეიქმნენ, სკოლის აშენება არ შეგვიძლიაო. შენობა კიდევ რომ ავაშენოთ, მასწავლებლის ფულს მაინც ჩვენ გადაგვანდევიბუნ, ესლა გვატყუებენ“ . ბ. ღ. ჩიმაკაძემ ხატი და ჯვარი ჩამოიყვანა ძირს, რომ მასწავლებლის ქირას, თუ თქვენ შენობას ააგებთ, არავინ არ გადაგახდევინებთო. თუ კიდევ არ დამიჯერებთ, ხელწერილსაც მოგცემთო. ხალხი მაინც თავისს გაიძისოდა.

ჩემი ფიქრით ვერ იყო ეს კარგ დროზე გამოცხადებული, თორემ სოფლები ასე გულგრილათ არ მოეპოვებოდნენ ასეთ წინადადებას. ისეთ დროზე გამოცხადეს, როცა გასურებული სიმინდის ყიდვა იყო და გლეხები შეშინებული იყვნენ. თუ აწი კიდევ თავისებურათ მხნეთ შეუდგება ამ საქმეს ბ. ჩიმაკაძე, იმედია, რომ მიზანს მაღწევს და საქალბო სკოლასაც დაარსებს მათხრჯში.

ვარლამ ხურცი

სოფ. საშუალია. (ქუთ. მახრ). სოფელი საუელაო ეხლოვება სადგურ მუხიანს და ეს გარემოება ძლიერ უწყობს ხელს აქ გაჭრების განვითარებას. ქვემო იმერეთის არც ერთ სოფლიდან ამოდენა საქონელი არ გადის. აქაური მკვიდრნი რასაც ვი შესწავლებიან, ყველაფერს აწარმოებენ, და თუ ხშირათ ბევრი ვერ ასერსებს საქმის ფართოთ დაწეებას, ეს იმით აიხსნება, რომ აქ დიდი ფულის ბატონები ცოტანი არიან და არც შედგათიანი კრედიტის შოვნის საშუალება აქვთ; ათუა სარკებლით ფულის შოვნა გაძნელებულია. ამიტომ სასოფლო ბანკის დაარსება აქ უთუოთ სარკებლობას მოუტანს მკვიდრთ. 1893 წლიდან ბქაქულის თანაშემწის ბ. მახარაძის თაოსნობით თითო გლეხი ორ-ორ აბაზს ისდიდა რამოდენიმე წლას განმავლობაში; ეს ფული მამასხალასებს ხაზინაში შექნდათ, რომ შემდეგ მითი სასოფლო ბანკი დაარსებულიყო. მას შემდეგ აკერ რვა-ცხრა წელიწადია და ბანკისა არაფერი იშმის. სოფლის გულშემატკიავარი მახე, იმედია, ხმას ამოადებს და საქმის ვითარებას გაზეთის ნაშუალებით გაგვკებინებს.

უსაჭიროეს სავანს მკვიდრთათვის შეადგენს სამკითხველო. აქ მოადებნიან ისეთი პირნი, რომელთათვის წელიწადში სამი მანეთის გადახდა არაა ძნელი; მხოლოთ საჭიროა საქმის დამწეობი. ოთახს სამკითხველოსთვის ან სკოლაში და ან სასოფლო კანცელი-არიაში ვიშოვით და საქმეს მასწავლებლები და მდვდლებიც გაუძღვებიან. მე ჩემდა წილათ ვაღდებულათ გავიხდი თავს ყოველ წლიურათ შეგატანო საწევრო ფული სამი მანეთი, ან რამდენსაც დაადგენენ, და გამოფუწერო ყოველთვის საბავშო ყურჩალი „ჯეჯილი“ და გაზეთი „კვალა“. იმედია მოთავე მალე გამჩიდება ამ ფრიად საჭირო და სასარკებლო დაწესებულების დასაარსებლათ.

აქაური ერთ კლასიანი სკოლა გადააკეთეს ორ კლასიანათ ამ სასწავლო წლიდან და მომავალში სკოლისათვის შენობა უნდა დაიწყონ.

ზოგიერთ პირთ განუზრახავთ „სამარხი კასის“ დაარსება, რის თაობაზე ერთხელ კრებაც ქინათ ამ ზაფხულზე.
საყულიელი.

აშუთისის მავრიდან. ამ ექვსი თუ ხუთი წლის წინათ აქ საქალბო პირველ-დასაწყის სასწავლებლებს ძალიან იშვიათათ შეხვდებოდით სოფლებში, ესლა ვი ერთ დაწინაურებულ საზოგადოებასაც ვერ ნახავთ, რომ სავაყო პირველ დასაწყის სასწავლებლებთან ერთათ საქალბო შეკლებიც არ არსებობდეს, (მაგ. ს. კულაში, დიდი ჯიხიში, დ. ამტრედია, დ. ხონი, ზემო-ქვიტი-რი, გუბი, ბაღდადი და სხვ.), სადაც არა ნაკლებ 60-ისა და ზოგან 100-დე ქალი სწავლობს; ხშირათ შეხვდებით სავაყო შეკლებშიც ვაუბთან ერთათ 20—30 ქალი სწავლობდეს. ერთი სიტუვით, რამდენათაც დრო გადის, იმდენათ ქალების სწავლა-განათლებაც სოფლებში წინ მიდის

უმეტესი ნაწილი საქალბო პირველ-დასაწყის სასწავლებლებათ სოფლათ მოსწავლეების გადახდილ სასწავლო ფულით ინახება;

სასწავლო ფულს წლიურათ ოთხ და ზოგან ექვს მან. ინდევიბობაან. ვერ ვიტყვი, რომ ამდენი გადასახადი სხვა მოთხოვნილებებთან ერთათ სოფლის დარბი კაცს არ უძნელდებოდეს და ამიტომ ხშირათ ხდება, რომ დარბი მამების ქალები უსწავლებლი რჩებიან. სამართლიანობა მოითხოვს, რომ სწავლის ფულს, მასწავლებლის ჯამაგირს მაინც, მთელი საზოგადოება ისდიდეს. ეს ფული 350 მანეთს არ აღემატება, ასე რომ წლიურათ გადასახადი სწავლის ფული, საშუალოთ რა ვთქვათ, თათოფლ კომისის 50 კ-ზე მეტი არ შეხვდებოდათ.

ბ. გელაზანი.

აშუთისი. (ქალაქის საბჭო). 7 ოქტომბრის საბჭოს კრებას, რომელიც 23 სექტემბრის სხდომის გავრძელება იყო, სულ 28 ხმოსანი დაესწრო. სხდომა გაიხსნა სადამოს 8 საათზე, ქალაქის მოურავის დ. ა. ლორთქიფანიძის თავმჯდომარეობით.

პირველი საკითხი შეეხებოდა ამშენებულ კომისიის მოხსენებას. ხსენებულმა კომისიამ, რომელიც 7 მარამობისთვის იქნა ამორჩეული ხმოსან ინჟინერ ფან-შულციის წინადადებით, დაათვალიერა კონცესიონერ მიხაილოვის წელის შენობები და დაწმუნდა, რომ კონტრაგენტი არ აკეთებს ისეთ აუზებს, როგორიც კანტრაქტის ძალით უნდა აკეთ მას. კომისიამ თავის აზრი წერილობით წარუდგინა გამგეობას, ამ უკანასკნელმა ვი ის მიხაილოვი გაგვზავნა გასაცნობათ. მიხაილოვი უსაფუძლოთ და გადაშტეტულათ სცნობს კომისიის აზრს. ეს კომისიის ვი არა, ბ. ფან-შულციის (რომელიც კომ. წევრი იყო) აზრია, რომელსაც არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს. შემდეგ ეხება კომისიის მოხსენების ტენიკურ მხარეს და მეტნიერებისა და სპეციალისტების დახმარებით თავისებურათ აბათილებს ვითომ კომისიის დასკვნას. რაც შეეხება კონტრაქტის ზოგიერთი მუხლების დარღვევას, ამას უარს არ უყოფს, მაგრამ ეს ტენიკურმა პირობებმა გამოიწვიაო. მიხაილოვის პასუხის პასუხათ კომისიის მეორე, კონტრაგენტის აზრის გამაბათილებელი მოხსენება დაუწერია, რომლის კითხვამ მთელი სახეყარი საათი გასტანა. მოხსენება ნამეტანი სპეციალური იყო, ამიტომ უმეტესობამ ვერაფერი გაიგო და ერთმა ხმოსანმა კიდევაც განაცხადა, რომ ჩვენი კომისიის მოხსენება და მიხაილოვის განმარტება ორ ინჟინერთა შორის გამართული დისპუტია და მეტი არაფერიო. ზოგიერთმა ხმოსანმა სელმერეთ სპეციალურ კომისიის ემორჩივა მოინდომა, რომელშიაც მარტო ინჟინერი ტენიკოსები უოფილიყვენ. მაგრამ მეორე ნაწილმა ეს უარყო, ვინაიდან არსებულ კომისიაში ორი ინჟინერი იღებდა მონაწილეობას. მართალია—განაცხადეს მათ—ხმოსანთა უმეტესობას არ ესმის მოხსენება, მაგრამ ჩვენ არაფერი უფლება არ გვაქვს ჩვენი ქალაქის ორ წარმომადგენელ სპეციალისტთ არ ვენდოთ და სელმერეთ კომისია ავირჩიოთო. კრებამ მიიღო კომისიის მოხსენება და დაავალა გამგეობას შეატყობინოს მიხაილოვს კომისის უკანასკნელი მისახრება. აგრეთვე დაავალეს მიხაილოვს იმოქმედოს ტენიკურ პრექტის თანხმით და თუ რამე შესაცვლელი იქნება, შესტვალოს ქალაქის დაკითხვით და არა თავის ნებით.

შემდეგ საბჭომ განიხილა ქალაქის მამულების, საღორის აგარაკის გამგის მოხსენება. მოხსენებაში ნათქვამია, რომ სსენებულ ადგილების იჯარით ამღებთა რიცხვი თან და თან იზრდება. დღე არ გავა, რომ თხოვნა არ შემ ავიდეს, ამიტომ ის თხოვნს საბჭოს, თუ უკანასკნელი შესაძლებლათ დაინახავს, ნება მისცეს მას—დროზე გასტეს და ქალაქს შემოსავალი შემატოს. საბჭომ სიამოვნებით მიიღო თხოვნა. მხოლოთ ხმოსანმა ბ. თუმანიშვილმა შენიშვნა, რომ სსენებულ საღორის აგარაკზე მოიჯარადრეთა მოსახლეობა (მოიჯარადრეები საშოსხლოთ იღებენ ადგილებს) არავითარ წეს-რიგს არ ემორჩილება. არავითარი გეგმა მოსახლეობისა არ არსებობს, და ეს ვი ჩვენი ბრალია. ჩვენ ასლავე უნდა შევუდგოთ საშოსხლო გეგმის შედგენას, რათა შემდეგ ათი, თუთხმეტი წლი-

ქვის საბჭოს „ВОЖАКЪ-ები ბრძანებას გამოხატავენ და თავდაჯერებულად შეუდგებიან, მანამ, მგონია, ამ უხატონო ბოგამ შავი ზღვის ტალღებს მისცეს თავი.

მოგახსენებთ აქ არსებობს გურსები, სამთა-მადონა საქმის შესასწავლად ეგრეთ წოდებულ შტეიგერების მოსამზადებლად. ეს უკანასკნელნი ეგზამენის დატვირთვით შედეგ მალაჩობის პატრონებს უდგებიან მოსამზადებლად. თვითვე შტეიგერს უფლება აქვს განიხილოს ძალით ავისროს ხუთი მალაჩის მეთვალყურეობა. მისი ჯამგარი უდრის თვით 80—160 მან. უბრალოდ მის დანიშნულებას შეადგენს ის, რომ მალაჩი რაც შეიძლება გამაგრებული იყოს ბოძებით, რათა არ ჩამოშავდეს და მუშები არ აისხებოდეს. მაგრამ სამწუხაროდ ჭიათურაში იშვიათად შეხვდებით რაგზე გამაგრებულ მალაჩს. ამის მიზეზი განსაკუთრებით ახლა უნდა შტეიგერთა დაუდევრობა. ისინი თავსაც არ იწუხებენ მალაჩებში სიარულით. ჩვენ ამას ვამბობთ უმეტესობაზე. ხოლო არის რამდენიმე ზირი, რომლებიც რიკიანთ ასრულებენ შტეიგერის მოვალეობას. თუ შტეიგერმა რა კვირაში ერთხელ შეიჭვრატა მალაჩი, დიდა ამბავი ჩვეულებრივ კი 1—2 თვეში ერთჯერ ათვალაერებს, ასე რომ სიტყვათ: Для исполненія возложенныхъ на нихъ обязанностей, штейгеры должны осматривать, по возможности ежедневно, всѣ промыслы, находяшіеся въ предѣлахъ ввѣренныхъ ихъ надзору участковъ“.

ბენია ჩხივიშვილი.

რუსეთის ცნობებები.

[„С.-Петербург. Вѣдомст.“ № 265].

თუ სანამდის მალაჩი მიწის სპეკულაციამ რუსეთის სამხრეთ გუბერნიებში, ამას ვტყობდით შემდეგის ფაქტიდან. როგორც „С.-Петербург. Вѣд.“ მოგვითხრობენ, ამ თორმეტი წლის წინათ, სერსინის გუბერნიისა, ახალიუვის მაზრაში, კენიან კ. იჯარით გასცა თავისი მიწები, სივრცით 13,000 დესიატინა, ანუ 34,700 ჰექტარა. მოაჯარადრენი იქაურადვე მცხოვრები ნემცემა იუვენ, რომლებმაც კენიან კ. აღუთქვეს წელიწადში 56,000 მანეთის ძეგვა. სამართხი წლის წინათ, სანამ იჯარის ვადა გაიდგა, მიწების ფასმა იმდენად აიწია, რომ ნემცემამ ვეღარ შესძლეს კონკურენცია გაეწიათ სხვა მოაჯარადრეებისათვის; ამის გამო კნ. კ. თავისი მიწები თორმეტი წლის ვადით 80,000 მან. ქალაქ ნიკოლაევში მცხოვრებ ქ-ნ რეის მისცა. ადგილის ფასი თან-და-თან იზრდებოდა და, როცა 1902 წლის დამდეგს ქ-ნ რეიმ თავისი უფლება შარდტ, ფრეილის და ამსანგობას გადასცა, 100,000 მანეთზე მეტი მოიგო. ამ გარემოებამ დაუფრთხო ძილი ზოგიერთ სპეკულაციანტებს, რომლებიც უკვე დონის-ძიებს სმარობდნენ რამეფრთხად ქ-ნ რეისთვის ზირობა (კონტრანტი) დაერღიათ. მათმა ცდამ ცუდ უბრალოდ არ ჩაიარა. ქ-ნ რეისა და შარდტ—ამს. შუა შუკრული ზირობა უკანონო იქნა ცნობილი, რადგანაც თურმე ქ-ნ რეის უფლება ქონდა იჯარით აღებული ადგილის მხოლოდ პატრონ-პატრონს ნაჭრებათ გაეცათ. ადგილი მამინვე ბ-ნ ცენტერმა აიღო იჯარით 110,000 მან. წელიწადში.

ეს გარემოება, რასაკვირველია, დიდ ზარალს მოუტანს ქ-ნ რეის და შარდტ—ამს. მაგრამ ვუკლავს უფრო გლეხობა დაზარალებულა, რადგანაც ბ-ნი ცენტერა ძვირად აღებულ მიწებს გლეხობასაც ძვირად მიაქარავებს. საბოლოო უადგილ-მამულთა გლეხობი თხიან-ხუთი წელიწადია ემუდარებიან კნ. კ. და მის გამგეს 2,000 დესიატინა მიწა კერძოდ ჩვენ მოგვცოდა იჯარით იმ ფასებში, როგორც ნემცემს აძლეოთ, მაგრამ მათა თხოვნა არავის შეუწყნარებია!

ფრთხილ საუკრადლებოთ ის გარემოებაც, რომ, რადგანაც ამ უკანასკნელ ხანებში მიწის ფასმა მეტად მეტად აიწია, მიწის გამოიდგენი ნასიოდობის ზირობებს არდევვენ და თანაც დიდის სიამოვნებით

მიცემულ ბეს ერთი-ორათ იხდიან. განათხულებულ სოფელ დემიდოვის გლეხობა ბანკის დახმარებით 500 დესიატინა მიწა იყიდეს ბ-ნ ზ—სიკან, რომელსაც ბუთ 3,000 მან. მისცეს უფლებადრეველ ენკენისთვის გლეხობა ზირობისამებრ ზ—სიკანისთვის მიუტანეს, ამ ვაჟ-ბატონმა ფულის მიღებაზე უარი განაცხადა და ბე ერთი-ორათ უკანვე დაუბრუნა. თურმე ზირველ ენკენისთვის მიწა თითო დესიატინაზე 40 მანეთით გაძვირებულია, რაც 500 დესიატ. 20,000 მან. შეადგენს!.. ადგილი წარმოსადგენია ზ—სიკან მიტოვებული სოფ. დემიდოვის გლეხების შტეიგერობა. ჯერ ერთი, რომ 12,000 მან. შესაგრავებლად, თუ რამე გაჩნდებოდა, ვუკლავთ გაეიღეს, და მეორედ, ზ—სიკან ნაყოფი მიწის იმედით აღარც სხვა შტეიგერებს გამოსთვს მიწები იჯარით.

კანონის ძალით ცოლ-ქმარნი ვალდებული არიან უკვლავთ ერთად იცხოვრონ, თუმცა ხან-და-ხან ასეთი ვალდებულება ეფუძლად აუტანელია ხოლმე განსაკუთრებით ცოლისათვის. რაც უნდა სისძაგულეს ჩადიოდეს ქმარი, მაკ., ლობობდეს, სცხვრებულს ფლანგავდეს, ცოლს დაჯიბობდეს—ან ცუდდეს, ერთი სიტყვით; რაც უნდა საზიზღრობას ჩადიოდეს ქმარი, ცოლმა ეს უკვლავთ უნდა მოითმინოს, რადგანაც ამ შემთხვევაში მას კანონი არავითარ მთავრობას; არ უწევს. ამგვარ ზირობებში გაურის შესახებ ხომ ცნებაზე შედ-მეტად და სწორად აუტანელი მდგომარეობა უბედურებით თავდება ხოლმე. ცნობილია, რომ ცოლები უფრო მეტ მკვლელობას ჩადიან, ვიდრე ქმრები (55%), თუმცა საზოგადოთ ქალები—მკვლავლები მხოლოდ 15—17% არ შეადგენენ.

ერთად-ერთ შედგათს ამ შემთხვევაში მრავალ ტანჯული ცოლი ან ქმარი დებულობდა „Канцелярія Его Величества по принятию прошеній“—დან, რომელსაც მთავრობამ დაავალა განსაკუთრებულ შემთხვევაში ცოლ-ქმართ ცოლ-ცაღკე ცხოვრების ნების მიცემის შესახებ თხოვნების მიღებაზე მიუხედავად იმისა, რომ ძლიერ ძნელი იყო სსენებულ დაწესებულებაში თხოვნების მიცემა, თხოვნა მინც ათასობით და ათი-ათასობით მიდიოდა რუსეთის ყველა მხრიდან და, როგორც მიცემულია თხოვნების, აგრეთვე განცალკევებულია ცხოვრების ნება-რთვის რიცხვი დღით-დღე მატულობდა და მატულობს კიდევ. განსაკუთრებით ამ უკანასკნელ წლებში.

მოკანონი ფაქტობის მიხედვით მთარე წიგნის სამოქალაქო დებულების შრომების შემდეგენი სსმართლისათ. შენიშნავენ, რომ აუცილებლად საჭიროა დაავანონოს ის, რაც ცხოვრებაში უკვე დაქანდა და დამკვლადდა. კანონის მიერ ნება-რთვით ცოლ-ქმრების ცოლ-ცაღკე ცხოვრება ვერავითარ შიანს ჯერ მოუტანს ქმარისთვის, ზირ-იქით იგი დაიჭვს მის წიწმიდეს და განმტკიცებს მის მნიშვნელობას—თ, დასძინენ შრომების შემდეგენი.

შრომების ძალით, რომელიც სულ 16 მუხლს შეიცავს, ცალ-ცაღკე ცხოვრების ნებას სამოქალაქო სსსამართლო აძლევს ერთი წლიდან სამ წლამდე. შეუძლია მეტიც მიცეს, უკეთეს ერთად ცხოვრება მთხოვნელისათვის აუტანელია, უკეთეს მას ან შვილებს (ცოლი ან ქმარი) სასტავათ ექცევა უკეთეს გარეწილობასა და სისაძაგულეს ჩადის, თუ მიუღამ ლობობს და სცხვრებულს ფლანგავს, თუ გადამდები სწინთაა შეპერობილი, თუ აუტანელია შეურაცხ-ყოფა მათეენა და სხვა... შვილების ბუდ-იბადა ცოლ-ქმრის შეთანხმებით წევება. უკეთეს ისინი ვერ შეთანხმდენ, იმ შემთხვევაში ქალები დედასთან რჩებიან. ვაჟები კი მამისთან. ხოლო თუ ბავშვების ბუდ-იბადალისთვის სსსარგებლო იქნება წინააღმდეგ მოქმევა, იმ შემთხვევაში სსსამართლო ნება ეძლევა ვაჟები დედის დაუტოვოს და ქალები მამას. ამასთანავე ქმარი ვალდებულია არჩინოს ცოლი და შვილები, რომლებიც ცოლთან იქნებიან და სხვა...

სამხედრო უწყებას დაუდგენია, ჯარისათვის საჭირო ზური ზირ და ზირ გლეხებისაგან იყიდა. ზურს იყიდას დიდ ბასრებში, სადაც გლეხობას განსახიფთავებდა. ეს საქმე განსაკუთრებულ რწმუნებულს მიენდობა, რომელსაც აკრები ეწოდება ზირველ ხანს შემდეგ გუბერნიებში: ზენკისა, სიმბირისა, სამარისა და უზენისაში.

— ამ უმათ რეინის გზის სასამართლოდანი განხარებული მუშაობა ამის შესახებ, რომ გაუმჯობესონ რეინის გზის დასავლი მისამსახურეთა მდგომარება. გაქსნილებული იქნება სამუშაო დღე. ტელეგრაფისტებს შესაძლებელი გაუადვილებს ჯამაგირს. აგრეთვე სადგურის აკრებებსაც მოემატებათ ჯამაგირები. გარდა ამისა დიდ სადგურების მისამსახურებისათვის დაარსებული იქნება ეგრეთ წოდებული მოძრავი წიგნო-საცავები.

სასლავარ-გერეთ.

საზრახველი. წარსულ ორმაშთს სენის დებარტამენტის დებუტატმა ნაციონალისტმა რომმა წინადადება შეიტანა პალატაში, სარწმუნოებათა ბიუჯეტი მოვშალოთ, ეკლესია სახელმწიფოსაგან გავაცილებოთ და კონკორდატი გავაუქმოთ. რაც სარწმუნოებათა ბიუჯეტსა და სამღვდლოობის ჯამაგირებზე ფული მიდიოდა, იმ ფულით მუშებისათვის საპენსია კასა დავაწესოთ. პირველმა მინისტრმა კომბმა გამოაცხადა, მთავრობა სრულ თავისუფლებას აძლევს პალატას, როგორც სურდეს, ისე გადაწყვიტოს ეს საქმე. კომბმა დაუმატა: ეს კია, რომ ვერ გამოვიდა, თუ რისთვის შემოიტანა რომმა ეს წინადადება, ნამდვილის წრფელის გულით სწადიან თავის წინადადების ასრულება, თუ მარტო იმას სცდილობს, რომ მთავრობას საქმე გაუჭირვოს (მემარცხნეთა დანიტაშს უკრავს). სოციალისტმა დეჟანმა გამოაცხადა: თუ ეკლესიის სახელმწიფოსაგან განცალკევებას ყველა კონგრეგაციების დახურვაც მოჰყვება, ჩემი პარტია მოითხოვს, რომ ეს წინადადება დაუყონებლივ განიხილოს პალატამაო. მაგრამ სინამ პალატა რომის წინადადების განხილვას შეუდგებოდეს, ჯერ ამნაირივე მეორე პროექტი უნდა გარჩიოს შარშან რომ სოციალისტებმა წარმოადგინესო. ამის შემდეგ ბრისონმა სთქვა: სანამ სასკოლო საქმესა და ბერების კონგრეგაციების საქმეს საბოლოოთ არ გადავწყვეტთ, ეკლესიის სახელმწიფოსაგან განცალკევება შეუძლებელიაო. მეორე პალატა კენჭის ყრას შეუდგა და 237 ხმის უმეტესობით 219 წინააღმდეგ უარყო დეჟანის წინადადება; რომის წინადადებაც უარყვეს 286 ხმის უმეტესობით 179 წინააღმდეგ.

ნაკერძოკლეზი

გარდას ძილი.—ბათუმის „მძინარეთა“ ზარტია.—ქუთაისის ხმოსნებისა და ქუთაისის სხვა და სხვა ინტერესები.—განჯის მდიარები და სავაჭრო სსწავლებლები.

ჩვენ მარტო ოზურგეთი გვეგონა წყალ-წადლებული ქალაქი და, თურმე ძალიან ვცდებოდით. გორზე უფრო წყალ-წადლებული ქალაქი არ ყოფილა პირსა დედამიწისასა. სიტყვა „წყალ-წადლებული“ თავისი პირდაპირი მნიშვნელობითაც ითქმება, თურმე, გორზე და არა პირდაპირათაც. მტკვარი და ლიხვიც კი გაუჯავრებია გორის ღრმა ძილს და ეს მდინარეები ყოველ წელს მიუხდება, თურმე, გორს: არა ხარღირსი დედამიწის პირზე დგომისა, უნდა გადაგაგოროთ გოროო, შეუტევს ტალღები გორს და ხან ერთ კიდეს აუგორებს და ხან მეორეს. მარა გორის წყალ-წადლებულობა მარტო ამით არ განისაზღვრება. ეს ქალაქი წყალ-წადლებულია ხესამხრ ითაც. გონების არავითარი სავარჯიშო დაწესებულებ

ბა არა აქვს გორს და საცოდავი გორი გორავს და გორავს უმეტრებაში. ნავარულითა სოფლებმაც კი დაიარსეს ბიბლიოთეკები და საცოდავი გორს კი ბიბლიოთეკის მუხრტაბა—ქუჩნოსავს! საზოგადო საქმეებზე მსჯელობა ხომ გორის სიძინაშია შიაც არ მოლანდებია, თუ საზოგადო საქმეებზე მსჯელობათ არ მივიღებთ ხანდახან გორის ტალახიან ქუჩებზე ზოგიერთი გორელების წამოძახებას: „შენც ლამაზი, მეც ლამაზი, კეკელ-ჯანო“!.. ამბობენ—ერთათ-ერთი გამომღვიძებელი ხმა გორელებისა ეს „კეკელ-ჯანის“ წამოძახებაა, თვარა, შენი მტერია, ამას რომ არ ყვიროდენ გორელები, მთელ გორს ჩაეძინებოდაო. სწორეთ იმ დროს, როცა გორის რომელიმე ინტელიგენტი, „სკუჩხაობის“ გამო, ტახტზე წამოკოტრიალებული, ღრმა ძილს უნდა მიეცეს—„შენც ლამაზი, მეც ლამაზი კეკელ-ჯანო“, წამოძახებს მაღალი ხმით ვინმე ქუჩაში და „დასკუჩხავებული“ ინტელიგენტი პირ-დაღებული, თვალების ფშვინებით წამოხტება ტახტიდან და თანჯარას ეცემა: „რა ამბავია, მეორეთ მოსვლის დრო ხომ არ დაძვარა, გორი ხომ არ აგორებულაო“—და „ა“ დარწმუნდება, რომ დიდი არაფერი მომხდარა, მხოლოთ ვილაც „კეკელ-ჯანს“ მღერისო, ისევე დაგორდება ტახტზე, მარა ამ დროს მეორე დასძახებს, თურმე, „კეკელ-ჯანს“ და ამნაირათ უფრთხობენ ძილს „მოსკუჩხავე“ გორელებს. გონებით ხომ კარგა ხანია, რაც გორელებს ძინავთ; გონებით ძილი ხომ თვალდაქეტილიათაც შეიძლება... ძინავთ გორელებს, ძინავთ...

იძინე, გარდა, იძინე,
 ხანინა, გარდა, ხანინა,
 ჯერ არ დამდგარა, გენაცვა,
 გამაღვიძების სხანა,
 ეცადე—არ გაიღვიძო,
 არ გძლიას სატანამა,
 იგორე, გორე, იგორე,
 ხანინა, გარდა, ხანინა!..

* * *

დახ, მშვენიერი ძილი იციან გორელებმა, მარა გორის ძილი სად შეედრება ბათუმის საბჭოს ზოგიერთ ხმოსნებს ძილს, აი, სწორეთ იმ ხმოსნებისას, რომლებსაც „დიდი მოღვაწე“, ბ-ნი ვოლსკი მეთაურობს. ბათუმის ზოგიერთ ხმოსნებს ისე ლამაზათ ძინავთ საბჭოში სკამებზე, ისე მშვენიერათ, „დელიკატნათ“ ხრუნტვენ, რომ ქვით უკეთესი!.. აი, ძილიც ამას ქვია, თვარა ლოგინში ხომ ყველა კარგათ დაიძინებს!.. იმდენათ საგულისხმიერო და იმდენათ ორიგინალური, თურმე, ეს ძილი, რომ „მძინარეთა“ მეთაურს, ბ-ნი ვოლსკის, ერთ დროს კიდევ განეძრახა მისი მძინარე ქვეშევრდომ-ხმოსნების გაგზავნა პარიზის „ვისტავკაზე“,—ასეთ საუცხოო ძილით, სწორეთ „მენდალს“ მიიღებთ, ჩემო ქვეშევრდომნოო!—უთხრა, თურმე, მან მძინარა ხმოსნებს, მარა ხმოსნები არ დათანხმებულყვენ.—შენ თუ არ წაგვეყვი იქ, ბ-ნო მეთაურო, და შენებურათ მარცვლების დაყოფით არ წაგვიკითხე რაიმე მოხსენება, ისე არ დაგვეძინება და სირცხვილს ვქამთ პარიჟშიო,—მოახსენეს, თურმე, უხმო ხმოსნებმა. ამ პასუხის შემდეგ, ვოლსკისაც უარუყვია თავისი წინადადება.—ისევე აქ იძინეთ, რემ ძილითა თქვენითა ვაკეთოთ საქმენი ქალაქისანიო! უთქვამს მას და მძინარეებსაც ძინავთ და ძინავთ... ძინავთ მანამ, სანამ მოაწვეს კენჭის ყრის დრო. კენჭის ყრის დროზე კი უფრთხობს მათ ძილს ბ-ნი მეთაური: აბა, ახლა გაიღვიძეთ, ვინაიდან დაღვა ყამი კენჭის ყრისაო. და მძინარე ხმოსნებიც წამოკვივდებიან, იგინიც გორელ ინტელიგენტსავით მოიფშვინტენ თვალებს და „საით თეთრი, საით შავი, გვიკამანდრე, დიდო ვოლსკოო“—შესძახებენ მეთაურს და მეთაურიც „უკამანდრებს“ თუ

საით უნდა ჩაგდონ თეთრი და საით შავი. და ამ „დიდი მოღვაწეობისაგან“ დაქანცული ხმოსნები, მორჩებიან რა ამ „დიდ საქმეს“, დაეშვებიან სკამზე, ერთს ამოიხრებენ, ოფლს გადიწმენდენ გენიოს შუბლიდან და განაგრძობენ ძილს... ამ ძილისა და კენჭების ჩაყრის მეტი არაფერი ეს-მით, თურმე, ამ საცოდავ უხმო ხმოსნებს. ზოგიერთ მათგანს კიდევ ცხვენია ამ მათი საცოდავ, ტრაგიკომიკურ მდგომარეობისა და „ღმერთმა კითხოს ჩვენი ცოლვა მას, ვინც ჩვენ ხმოსნებათ აგვირჩიაო“, ამბობენ, თურმე, მარა ვინ უჯერის თურმე საწყლებს!.. თუ რომ რომელიმე იმათგანმა გაბედა და საბჭოში არ წავიდა იმ მოსაზრებით, რომ „რა მინდა იქ, მაინც არაფერი მესმის და მარტო დასაძინებლათ და კენჭების ჩასაყრელათ რო წავიდე, ეს ვერაფერი ბიჭობაა, ის არ ჯობია, რომ აგერ, ჩემ ტახტზე დავვარდე და დავიძინო“ — მაშინვე კაცს უფრენენ სახლში და ყურებით მიაჩანჩალებენ საცოდავს საბჭოში. ვოლსკის „დიდი საქმეებისათვის“ საქირაა, თურმე, უხმო ხმოსნები, რომლებიც ხანა-დაღებულეები შეყურებენ ბ-ნ ვოლსკის და მოვლიან მისგან „კამანდრობას“. ვოლსკიც შველის მათ და ძილისაგან სწორეთ იმ დროს გააღვიძებს მძინარე ხმოსნებს, როცა ამას თხოულობს „დიდი საქმე“ ე. ი. კენჭის ჩაყრა:

ახა, ჩემო ქვეშევრდამნო,
 შეიწუხეთ ცოტა თავი,
 გაიდვიძეთ, წაშოდექით,
 აქეთ თეთრი, იქეთ შავი,
 და შერე კი თქვენებურათ
 ჩაწეკით და ჩაძინეთ,
 რას მთაწვეს კენჭების დრო,
 ისევ ისე გაიდვიძეთ!..

* *

ეს არის ბ-ნ ვოლსკის „კამანდრობა“. ქუთაისის თვითმართველობის გამგეობის „კამანდრობა“ ი სხვანაირი ყოფილა. იქ ინჟენერი მიხაილოვსკი ქალაქს წყლის საყვანს უკეთებს და ერთ არა მძინარე ხმოსანს შეეუბნევიან, რომ ბ-ნი მიხაილოვსკი თავის ჯიბის სასარგებლოთ პირობას არღვევს. პირობის დარღვევაზე ბ-ნ მიხაილოვს აგულიანებს ის გარემოება, რომ ქუთაისის საბჭოს ზოგიერთი ხმოსნები მიხაილოვის ამხანაგობის წევრია და ამნაირათ ბ-ნ მიხაილოვის მიერ წყლის საყვანიდან ნახული ჯიბის სარგებლობა ამ ხმოსნების სარგებლობაცაა. ამგვართ ქალაქის ინტერესები ეწინააღმდეგება ზოგიერთ ხმოსნების ინტერესს: რამდენათაც ქალაქს მეტს აზარალებენ, იმდენათ მიხაილოვის ამხანაგობის ხმოსანი წევრები მეტს მოიგებენ. და მიტომაც იყო, რომ როცა ეს გარემოება ერთმა ხმოსანმა აღნიშნა საბჭოში და წარმოთქვა, რომ „იმ ხმოსნებმა, რომლებიც მიხაილოვის ამხანაგობის წევრია, ან დაანებონ ხმოსნობას თავი, ან და მიხაილოვის ამხანაგობიდან გამოვიდნო“; ამაზე ამხანაგობის წევრმა ხმოსნებმა თავები დალუნეს და გატრუნეს სული! ერთი მსხვილი ამხანაგთაგანი მიხაილოვის ამხანაგობისა „დიდებული ფაშა“ ზღანოვიჩიც ბრძანებულა, რომელიც იმავე დროს ქუთაისის ქალაქის ხმოსანიც ბრძანდება. მიხაილოვი ხატზე ეფიცება საბჭოს: სულ ტყუილია, რომ ჩემი ამხანაგობა ვითომ პირობისამებრ არ მოქმედებსო. მარა არა მძინარე ხმოსანი კი საბუთებით ამტკიცებს მიხაილოვის მიერ პირობის დარღვევას. ვინ იცის, თუ არ ეს არა მძინარე ხმოსანი, იქნება პირობის დარღვევა ვერც დაგოთ, ან და განგებ არ გაეგოთ. ახლა კი რა გზაა, ქალაქის გამგეობამაც უნდა მიიღოს პირობის დარღვევის შესახებ რაიმე ზომები! ამგვარ ზომის მიღებათ ქალაქის გამგეობას ის დაუნახავს, რომ გამგეობისა და ამშენებელ სომისის შეერთებულ სხდომაში დაუდგენიათ: „პრედლოჟენიე“ მივცეთ მიხაილოვს — პირობას ნუ არღვევსო. მარა „პრედლოჟენიე“ ხომ პრედლოჟენიეთვე დარჩება მანამ, სანამ ხმოსნებისა და ქალაქის ინტერესები სულ სხვადასხვა იქნება. ამშენებელ კომისიაში, რომელმაც პრედლოჟენიე უნდა წარუდგინოს ბ-ნ მიხაილოვს, იმეცია, ის ხმოსნებიც ვრევა, რომლებიც მიხაილოვის ამხანაგობის წევრები არიან. ე. ი. ამ ხმოსნებმა თავის თავს უნდა წარუდგინონ „პრედლოჟენიე“: ჩემო თავო, პირობას ნუ არღვევო, მარა ამ შემთხვევაში ამგვარი ხმოსნის თავიც ისე მოიქცევა, როგორც მას ხმოსნის ჯიბე წაუჩურჩულებს და ის ხომ კარგათ ვიცით, თუ ჯიბემ რაზე იცის ჩურჩული. ამგვართ ქუთაისის გამგეობის „პრედლოჟენიე“ ისე ჩაფლავდება, როგორც კირილ-კიტას რჩები ჩაფლავდა თავად-აზნაურობის კრებაზე.

* *

ერთი „პრედლოჟენიე“ განჯის მდიდრებსაც მოსვლიათ თავში. განჯის საქალაქო სასწავლებელს, რომელშიაც ექვსსამდე მოსწავლე სწავლობს, და რომელიც ამ დრომდის სარდაფისებურ შენობაში იყო შეკუნჩხული, როგორც იქნა ბეღმა გაუღიმა და სასწავლებელი ხეირიან ახლათ აგებულ შენობაში მოათავსეს. მარა ვაი ამ ხეირიანობას! ეს ხეირიანობა გახდა იმის მიზეზი, რომ საქალაქო სასწავლებელის მასწავლებელ-მოწაფეებს ისევ სარდაფში უნდა უკრან თავი „სად საქალაქო სასწავლებელი, სად ღარიბი მოწაფენი და სად ამისთანა მშვენიერი შენობა, აქ ჩვენი, მდიდრების, შვილები უნდა სწავლობდენ, დავარსოთ ამ შენობაში საკომერციო სასწავლებელიო“ — ლაღებენ, თურმე, მდიდრები. და მართალიც არიან თავის შეხედულობით ბ-ნი განჯის ბურჟუები. რამდენიც უდა ეჩიჩინო მათ, რომ ღარიბთა შვილებიც ადამიანებია, იმათაც არ აწყენს ხეირიან შენობაში სწავლა, არ დაგეთანხმებიან და არა. — ღარიბებს სარდაფის ცუდ ჰაერშიაც არა უშავს რა, აბა რატომ არიან ღარიბები? სასწავლებელი ქონებას უნდა წარმოადგენდეს და არა ისეთ მშვენიერ შენობას, როგორც ეს ახალი შენობააო. — ასე სჯიან განჯის მდიდრები.

ნაპერწყალი.

წმინდი ზინთურდიან.

„მოკვარეს პირში უძრახვენ, მტერს პირს უკნაო“. ჭიათურა, მდიდარი ლითონითა, დიდი სამუშაო მოედანია, თუ პირველი არა, მეორე მაინცაა მთელს კავკასიაში. მაგრამ აქაური შრომა უიმედო მდგომარეობაშია. წელიწადში 20—30 მილიონი ფუთი მარგანეცი გადის, ჩვენ კი სარგებლობის ნაცვლათ მისგან მარტო სახელი გვრჩება (სახელი ბუნებრივ სიმდიდრის და არა ხელობისა).

4—5 წელიწადი იქნება, აქ დაარსდა ამხანაგობა მარგანეცის მრეწველობისა, არ დაურჩა მას კარგი ნიადაგი და მოისპო, მაშინდელი ვალები ახლაც ბევრს აწევს კისერზე. ახლა კიდევ გაიხსნა ახალი ამხანაგობა, სინდიკატი. „შავი-ქვა“ ამ ამხანაგობაში 200-მდე წევრია, თითოს 5000 მანეთის ვექსრები აქვს გაცემული; რაც ადგილი ჰქონდათ მარგანეციანი, კანონიერად სრული უფლებით (?) გადაცემულია ამ საზოგადოებისაგან გერქანელ კაპიტალისტებისათვის. ყოველი წევრი პასუხის მგებელია პირობის შეშლისთვის თავის უძრავ მოძრავ ქონებით. ამგვარ თავდებოზით ბერლინელმა კაპიტალისტებმა 6% სარგებლით 200,000 მანეთი ავანსად გამოუგზავნა ხელშეკრულობის თანახმათ იანვარში, იმ მიზნით, რომ მუშაობა დაგვეწყუ. იმ ორასი ათასი მან. უნდა მიგვეღო თითო კაპ. ფუთზე და როცა ქვა გაიყიდებოდა გავვესტუმრებინა ეს ვალი; ნათქვამი გვექონდა წელიწადში 20000000 ფუთი ქვა იყიდებოდა ჩვენი, ამისათვის მიზნათ იყო საკუთა-

რი ბაქნების შექმნა ჯგუფებისათვის მარგანეცის დასაწყობათ; მიზნათ იყო ქვის კარგ მახან დაში გაყიდვა, ტარიფის შემოკლებასზედ ზრუნვა ქიათურის რკინის ვზის ტოტზე, გამგეობის ამოჩქეჯა და სამმართველოს გახსნა ქიათურაში.

შედგა წევრებიდან 19 ჯგუფი, თითო ჯგუფს თითო ვექალი წარმომადგენლად ჰყავს, რადგან ყოველ კითხვასზე მთელი საზოგადოება ვერ შეიკრიბება, რომ მათ იქონიონ მსჯელობა ჩვენს საქროებაზე და დაეცათ საერთო ინტერესი. ჩვენ სრულიადაც არ ვფიქრობდით თავიდან მოგვეშორებინა ჩვენი ვალდებულება, არ ვფიქრობდით დაგვეკარგოდა ხმა, რადგან ყოველ ამხანაგობაში ყოველ თანამდებობის პირს ირჩევს საზოგადოება და არა ვექილები; საზოგადოება პასუხის მგებელი და მამასადამე პატრონიც საქმისა. მაგრამ ჩვენი იმედები გაგვიკრუდა—პირობებიც შეიცვალა და შეცვლილი პირობაც, საზოგადოებაც და პატრონიც, თუმცა იურიდიულათ ისინი კი არ აგებენ პასუხს, არამედ ჩვენ. ჩვენი წარმომადგენლები ყოველთვის 20-ს იკრიბებოდნენ და იკრიბებიან კიდევაც ქუთაისში, მაგრამ ხარჯების მეტი მათგან არაფერი სარგებელი გვინახავს, რაც თვით მათ გამოაშკარავეს. 200,000 მანეთიდან წევრებს დაურიგდათ 100,000 მ., ე. ი. ნახევარი კაპ. ფუთობის რაოდენობაზე, თითო კაპ. ნაცვლათ, 50,000 მ. გადიდა ქვის საყიდლად, 25,000 მ. სათადარიგო თანხათ, რომლის ანგარიში ჯერ არ ვიცით; 25,000 მ. ხარჯებში გასულა: ჩვენი გაცემული ვექსილებია, გერმანიაში წასვლა, პირობების განხილვა გადაცემის, დებეშები, მიწერ-მოწერა თუ საწერი და კალამი. ამ 25,000 მანეთიდან 7,000 მ. ძმურათ გარყვეს ჩვენმა მოღვაწეებმა ავანსის საზოგადოებაზედ გადაცემამდის; მაგრამ ისე, ერთი მეორეს შეთავაზებდა; „არა, შენ მეტი გერგება, არა, თქვენ მეტი“-ო. და ასე დაირიგეს აგი. საზოგადოებას, იქნებ, უფრო მოეგოს, მაგრამ თვითნებობა საზ. საქმეში არ არის კარგი; მიღებულს ფულს საყიდლათაც არა სთვლიან, არამედ საჩუქარიაო, გაიძახიან ზოგიერთები. ვისგან? არავინ უწყის. ნაყიდობის საბუთებიც არ დარჩა ბევრი რიგიანათ შედგენილი და გადაცემული; ასე გასინჯეთ, ყალბს საბუთებზე ასეა წარწერილი ХОРОШИ-ო და არც კი გადაუთვალთვლებიათ, რადგან გამხილველ კომისიას, სჩანს, სხვა საქმისთვის ეჩქარებოდა. განა ესაა საბუთება? განა ეს არის მცოდნე კომისია?

აქამოდე არ არის არც მმართველობა, არც ბაქნები; ჩვენი ვექილები კი ჯგუფებზე თუნობით ანგარიშობენ პრაგონებს, ქუთაისში წასვლისთვის; ზოგიერთი ასე აშინებს—მევიშოვნე და მოვიტანე, თორემ სხვა თქვენგანი ვერ გააკეთებდა ამ საქმესო! ამისი თქმა იქნებ საქროც არ იყოს და წვრილმანიც არის, მაგრამ ამითი მინდა დავახსიათო ზოგიერთი თავმომწონე პირის ქცევა აქაურ საქმეში, კენჭები მათაქვთ მეტი საქროების დროს და გაიძახიან—კრება ქუთაისშია. საქრო და არა ქიათურაშიო; ადგილობრივ ქიათურაში სრულიადაც არ იზრუნეს კრებას მოხდენა და ქუთაისშიც პირადი ინტერესები გამოაჩინეს ზოგიერთებმა, თუ საწყენი რამ მოუვიდათ ერთმანეთში კრება იხურება მეორე თვის 20 რიცხვამდე, ამნაირათ საზოგადო საქმე როდის დადგება თავის დონეზე არ ვიცით; ჩვენი აზრით ქუთაისში კრება და ქიათურაში საქმე ვერას გაარჩევს; ქიათურაში უფრო დაკვირვებით შეიძლება საქმის გარჩევა და თან პრაგონების და გაცდენის ხარჯის აშორება, რაც მეტათ საგრძობელია განსაკუთრებით ამ ქესატობის დროს.

50,000 მანეთა, რომელიც ზევთ მოვიხსენიეთ, დაიწყო ამხ. ქვის ყიდვა ორ ბაქანზედ საერთო, ქიათურაში და ქიაქურაში, ერთი მეორეზედ სამი ვერსტის მანძილზე დაშორებ-

ული; პირველზე იყო ფასი 7 კ. ფუთზე, მეორეზე 6—6 1/2 კაპ., რადგან უფრო ახლოა მადნებზე.

მაშინ ასე ვწუწუნებდით ფასი ცოტა არიქვიქტირდნენ ბევრს წლიური 300—400 თუმნამდის ხდება გადასახედიერეთა ამას ვერ აიტანსო.

ამ ბოლო ხანში შესწყვიტეს მუშაობა, ახლა გაიხსნა, მაგრამ პირველ ბაქანზე 1/2 კ. მეორე 5 1/2, რაც არას დროს ქიათურაში არ ყოფილა; იქნებ კარგიც იყოს და არც სჯობდეს საქმისთვის, მაგრამ, ის წლიური ვალი, რაც თითქმის ყველას აქვს მათგან სინდიკატიდან გარდა ავანსისა, რომელი ჯამისაგან უნდა გავისტუმროთ, როცა 5 კ. და მეტიც თვით მადანში ზის ქვა. სხვაგან მიტანის ნება არც გვაქვს და არც სასურველია, მაგრამ ჩვენიც რომ ასეა, რაქნათ, რა გზას დავადგეთ აღარ ვიცით.

მართალია ამ ამხანაგობის დამაარსებელი და სათავეში მყოფი ბ. გ. ზდანოვიჩია, შეიძლება კაცი მცოდნე და გამოცდილია, მაგრამ ჩვენი ყოველივე ნივთიერი და სულიერი უფლება მისთვის არ გადაგვიცია, და არ ვიცით, როგორ გავიგოთ ბ. კიტა აბაშიძის სიტყვები, რომელიც გვიმტკიცებს წესდების მე 12 მუხ. ძალით „ერთი კაცის საქმეც არჩევანია, და საზოგადო კრებაც არ არის საქროვო“ მართალია ზოგიერთი არის მაგისი აზრის „საზოგადოება მაინც ვერ ნახავს კაცს და ისევე ჩვენი დანიშნული კაცი სჯობიანო“, მაგრამ ეს შეცდომათ მიმანია, არც წესდებაშია ასე გამგეობისა და საბჭოს ასარჩევათ არის საქრო საზოგადო კრება.

ამიტომ, ბ. ზდანოვიჩი, სიფრთხილით და ენერგიით უნდა მოეკიდოს ამ საქმეს. გამგეობას საზოგადოება ირჩევს და თუ ბ. ზდანოვიჩმა ვინმე დანიშნა, ისიც მხოლოთ დროებით, მმართველები არიან და არა დაკანონებული, გამგეობას ასეთი დროებით მინდობილება აქვს დღეს, ქიათურის ბანკის დირექტორებს, რიცხვთა შორის კიტაცაა, რომელთაც ერთი ჯამაგირის ნაცვლათ მეორე მოემატათ, თვეში ას-ასი მანეთი. გარდა ამისა, საბჭოს შესახებ ჩვენ აზრათ არ გვქონებია თუ წარმომადგენლები ამათ ითვლებოდა, თორემ თავიდან სჯობდა არჩეულიყო საბჭო; ამისათვის უმჯობესია საზოგადოებამ მართლა საბჭო აირჩიოს 6—12 კაცამდის—ვისაც შეეძლება საზოგადო საქმის გათვალისწინება ჯერ საქმის გასაუმჯობესებლათ არის საქრო და მერმეთ ნაკლები ხარჯები დაუჯდება საზოგადოებას; თორემ ეხლანდელი ზოგი, პო, პო, და არა, არა! ვერაფერი წევრია საბჭოსი

იქნება ამას საზოგადოება ასე ზეპირათ არ დავთანხმოს, მაგრამ თუ კი საქმისთვის ასე სჯობია, ბატ. ზდანოვიჩიც ასე მოიქცევა და თავის აზრსაც გამოთქვამს ამ საგანზე.

კიტას სიტყვა მართალია „კარგი ქვა გვაქვსო, მაგრამ ზოგი ვავლენიანი პირის აზრი არ ეთანხმება მაგას და რომელს დავკრწმუნოთ, რომელი უფრო ხშირათ დადის გერმანელ ანალიზატორებთან არ ვიცით და არც ის, რამდენათ ჩვენთვის მართალი იქნება მარგანეცის ანალიზის %-ბის რიცხვის შეტყობა მაგან. საქმეც იმაშია ახლა კარგსაც არ აქვს ფასი, ზოგი მდარეც კარგ ფასში იყიდება საზღვარ-გარეთ.

წინა წლებში, როცა კი მუშაობა იყო აქ 7—8—9 კ. და მეტათაც იყიდებოდა ქვა ჩვენს ამხანაგობას პირველიდან 6-დან—6 1/2, 7, 7 1/2-ზე არ გადაუცილებია მარგანეცის ფასი; ბ. კიტას სიტყვით, თითქოს დიდი მეტოქეობა გაეწიოს ამხანაგობას კერძო მყიდველებისათვის; მეტოქეობა იმგვარ წარმოებას ესაქროება, მაგრამ—ასე ადვილიც არ არის, რასაც ბევრი ფიქრობს.

ახლა ამხანაგობა 5 1/2—6 1/2 კაპ ყიდულობს რამოდენიმე წევრთაგან, სხვა გაჩერებულა—რადგან ზარალის მეტ

ვერას ხედვენ მაგ ფასში; კერძო მყიდველები კი 7¹/₂—8¹/₂ უიღობენ სადაც ხელ მოუწერლები ვზიდებიან. განა ამას ქვია მეტოქეობა, როცა ჩვენ გაჩერებული ვართ და სხვა 15—20—25 ათას ფუთ ქვას ღებულობენ ბაქნებზე დღეში?!

კარგათ რომ დაუკვირდეთ, მარგანეცის ფასი არც ერთია და არც მეორე, თუ ანგარიში მივიღებთ რომ გამოტანა გვირავიდან 3—3¹/₂ კაპეიკი ჯდება, ჩამოტანა 2¹/₂ 3,—3¹/₂ სიშორის მიხედვით—ხარჯები სხვა: შტიეგერის, გვირავის გამაგრება, გზის, საწყობის ქირა, გადასაყარის და ნოქრის ჯამაგირს, მაშინ თითოეული დავრწმუნდებით, რომ მარგანეცის ფასი უნდა იყოს 9—10 კაპ. ამ რკინის გზის ტარიფის დროს მაშინ შეიძლება, რომ ეთქვათ—ფასი აიწიაო; ამხანაგობაში ამ რიგი წონით, როგორც ახლა არსებობს 6—7 კაპ. ნაკლებ არ მოიტანება მადნიდან—ამ ფასის დროს განლწყვეტელი გაბმული გადაზიდვა უნდა იყოს მისი საზღვარ-გარეთი, რათა იქნებ სკიდკამ, ან მოსაგებმა დახუროს ხარჯები.

ეხლა ერთი და დაგვრჩენია, რათა თითოეული წევრი საზოგადოების ამხანაგობაში იყო თუ არა, იყოს ერთი ინტერესით გამსჭვალული, ამისთვის არის საქირო ენერგიული შრომა, განსაკუთრებით ამ საქმისთვის სოვალეობა, უმეტეს სათავეში მყოფთაგან, თორემ ასე მიდენ მოდენა საქმისა, ნათხოვრობა, გაცვლა გამოცვლა და ფორმები ვერ მისცემს ამხანაგობას სასურველ მომავალს—ჯერაც ჯამაგირები კარგია და საქმე ცოტაა.

არც მარტო მუშისთვისაა მუშაობა აქ ხელ საყრელი; მუშა დღე და ღამე გვირავში მუშაობს კირკით, სოლით, უროთი და ლომით, მოტეხილი ქვა გარეთ ტაქვებით გამოაქვთ მიწის გულიდან 70—80—100—120 საჟენის მანძილზე, ქირათ დღიურ 50—60—80 კაპ. და ზოგიერთ დიდი ხნის გამოცდილ, ლონიერ მუშას, მანეთიც და ცოტა მეტიც აქვთ თავის ხარჯით. (ასეა ნარდობის მუშებიც). ქამს მარტო პურს და სვამს წყალს, წვება გარეთ, ბინაც არა აქვთ; სუნთქავენ მუშაობის დროს ნავთის კომლით გაჟღენთილ ჰაერს.

მართლა, ფასი რომ იყოს მარგანეცისა—ყოველი მხრით შეიძლება გაუმჯობესება საქმისა, მაგრამ ეხლანდელ ფასებს არც ამგვარი ხარჯების ატანა შეუძლია, თორემ გაუმჯობესება სადღა? პირველათ დაწესებული ქაიიურაში მუშაობა, მეტი სასარგებლო იყო ყველასთვის, ვიდრე ახლა. აქაური მრეწველები უფრო მოიჯარადრეებია, ვიდრე მესაკუთრენი. თუ ვინმე იკითხავს—აბა რაღა ხდება ამდენი მილიონების გადატანაო, ისიც უნდა მივიღოთ მხედველობაში, რომ ათას ნაირი მოტყუების მახე-ბადებია და ანკესებია გაბმული ერთმანეთ შუა, მაგალითათ გაურიგდა მემამულე ვინმეს იჯარით მიცემა მარგანეცისა, ვნახოთ, ადგილი იცლება და იჯარა ცოტაა. ასე მოხდა ამ წლების წინ, ერთმა მეორეს სამუშაოთ ადგილი გამოართვა და წლის ბოლოს 13 ათასი ფუთის უჩვენაო? აღმოჩნდა 33 ათასი ფუთი ქვა გაეტანა; მწონელები სხვა მცნებით სარგებლობენ, კონტროლებიც თავისით და ამ რიგათ მთელი ქიათურა გადაიქცა ეშმაკისბუდეთ. აქაურ სიმრუდე-სიყალბეს და ბოროტებს წონაში და ანგარიშში უნდა შეებრძოლოს უეჭველია ამხანაგობა; მაგრამ ამხანაგობა საკუთარი ორგანიზაციით და არა როგორც ახლა არის. მართალია, ზოგიერთი ჩვენებური მოურავები და მათი მოძიხრეც გახდება ცოტა არიყოს ამხანაგობის მოწინააღმდეგე, მაგრამ დროა, წლოვანებაც ვართ შევიგნოთ ჩვენი ქვეყნის სიმდიდრე, —ჩვენს ქვეყანასაც ესაქიროება...

როგორც ზევითა ვსთქვით ამხანაგობის დამაარსებელი და მოთავე ბ. ზდანოვიჩია, საშინელი კრიზისს გამოვლილი ამხანაგობა მაინც ვერ ატყობს საქმეს გაუმჯობესობას—ცოტა

არ იყოს ექვიც არის დაბადებული,—ექვეები ჯერ წარმომაღენლებს შეეხება, მაგრამ ისინი თავს იმართლებენ „ჩვენ არავინ გვკითხავსო“. ამისათვის ჩემი აზრია: რედაქციის საქმე უნდა სწყვეტავდეს საქმეს, ეს წარმომადგენლობის შეიცვალოს კანონიერ მართლა საბჭოთა საზოგადოებიდან; ყოველი წესდება და ინსტრუქცია იქნეს შემოწმებული საზოგადოებიდან, კაცების დაყენება და გაშვება, როგორც მოხდა ამხანაგობაში ვეკილებიდან,—საერთო უფლების შეკვეცა; თუ ხალხის სურვილი ცოტათი არ დაკმაყოფილდა, მაინც შეიძლება ამხანაგობაც უსაფუძვლოთ დარჩეს აგებული. (ეს ხომ საბჭოს ვადმოტანა არ არის, ყოველი განაჩენი ქალაქებზე რჩებოდეს აუსრულებელი) რაც სამრეწველო საქმეში პროტოკოლები ნაკლებათ იწერება, თუ კი არის მზრუნველობა უკეთესათ იქნება საქმე. მე არც იურისტი ვარ, არც ბუნების მეტყველი, არც თფილი ადგილის მოტრფილვე, არც პირადთ დაინტერესებული ვინმესთან, მაგრამ საქიროთ მიმაჩნია ეს ჩემი შეხედულობა ესაქვა და საზოგადოება იყოს მსჯავრი, დამდები.

დღემდის ჩაჩუმებული ვიყავით ოქროს გორების მოლოდინით, მაგრამ უმჯობესობა მაინც არ დაეტყო საქმეს და მიზეზათ მოუტყველობას ანარლებენ ამ საქმისთვის, ამისთვის მკითველმა საზოგადოებამაც გაიგოს მიმდინარეობა ჩვენი საქმისა, იქნებ საქმე უფრო ნათლათ გამოირკვეს და საქმეს დაეტყოს წინსვლა.

საქიროა გამგეობა და სარევიზიო კომისიაც, ბაქნებიც, თითოს თუ არა, ორ სამ ჯგუფებზე მაინც—დაინახოს ხალხმა გულ წრფელობა და მიუდგომლობა საქმეში. ასე შეიძლება ამხანაგობამ მეტი ნდობა დაიმსახუროს ხალხის წინაშე და წევრის რიცხვიც ასე გამრავლდება. ამგვართ შეიძლება მოემატოს ძალა ამხანაგობას, რაც დიდათ საქიროა.

ბედკრული.

მიხუცი აკაკის „მოეზია“

ბ ა რ ე წ რ ო ბ ა *)

ნახევარი ღალატია მტრების გამოქომაგება და კერპობა—უსჯულობა —კარგის გმობა, ავის ქება.

ეს არა აქვთ შეგნებული „კაქაქელა“ ზოგიერთებს!.. რა ძნელია, როცა ვინმე გულსა და კუჭს გაიერთებს?!

დღემდის გვარად გამგეონა შეგრელებში დასელია, დღეს-კი სადაც გავიხედე სუყოველგან დასელია.

სიბერის დროს მათს მოძღვრებას უნებურათ მოვჰკარ ყური. ეტყობათ, რომ აღარ მოსწონთ სოფლის პრასა-ნიახური!..

*) ეს შიირი გადმოგებულთ „ივერიის“ № 215. აქვე გვინდოდა გადმოგვებუქა სოსიკო მერკვილაძის „ფილოსოფიური“ მოგზაურობანი, მაგრამ უადგილობის გამო ვერ ვახერხებთ. ამ წერილი—„დანასი“ დაბეჭდვით „ივერიის“ შეთაურები ასრულებენ თავიანთ ისტორიულ მისიას. რედ.

„ქალაქ-ქალაქი“ იძახიან;
მარქსის ბუდე ქალაქია!
სოფლის მუშას ასს ერთი სჯობს
მზარეული, დალაქია.

ალარც ხენა და ალარც თესვა,
ალარც მკა და არც ყანები!
ვითომც ჩვენშიც ინგლისია.
ქარხანები!.. ქარხანები!!

მომეწონა მათი აზრი.
კარგი არის მათი მცნება!..
მაგრამ ჩვენთვის ჯერ-ჯერობით
უნდა იყოს-კი ოცნება!..

თავთავისი დრო აქვს ყველას
ბუნებრივი, შესაფერი
და ვინ არეგს ერთმანეთში
თუ არ, ვინმე, თავის მტერი?

შემოდგომას ხენა და თესვა—
ზაფხულში კი მკა ქებულა
და თუ მუშას არ სცოდნია
ეს, მასხარად აგდებულა!

„დედა-მიწა“ მიტომ ჰქვია
ხმელეთს, რომ ჰშობს ქვეყნის ძალას!
ვინც გაუბრბის, ეძახიან:
ბოგანოს და მაწანწალას.

და მეც მიტომ თანავუგრძნობ
იმ შინაკაცს, გურულ—სოფლელს.
პასუხი რომ მოჭრით უთხრა
გადამარქსულ ვითომ დასელს.

„გურულმა სთქვა, სხვა ქვეყნები
მოვიარე მომეწონა,
მაგრამ მაინც ჩვენი ქვეყნის
მოშორებამ დამალონა!“

გაეცინა დასელს და სთქვა:
„ვეგ სიტყვაა უთავბოლო!..
კაცი სადაც კუქს გაიძღებს
იქ ექნება მას სამშობლო“.

სოფლელმა რომ ყური მოჰკრა
თავის ქნევით უპასუხა:
„აგრე ფიქრობს თურმე ლორიც
და სამშობლოდ სწამს მას მუხა.“

ველურ ჯიშის ლორი მყავდა,
ერთხელ ტყეში გამეპარა;
მუხა ნახა, რკო იგემა
და შინ აღარ მომეკარა.

დამიწუნა, მაგრამ ბედმა
გარე—ლუკმა ჩააშხამა:
მართალია მსუქნად იყო,
მაგრამ მგელმა-კი შესქამა!

ჩემ სახლში რომ ყოფილიყო,
რა უჭირდა სასიკვდილო?
და ამას მე მიტომ ვამბობ
რომ სხვა მაინც გავაფრთხილებ!

მოდით ახლა და ნუ იტყვი,
რომ ჰქუა მასპინძელი;
და სწავლა კი სტუმარია
შინ სამოყვროთ ცოტა ძნელი.

თუ რომ სტუმარს მასპინძელმა
ვერ გაულო სახლის კარი,
გაბრუნდება, სხვისას მივა,
როგორც ძმა და მეგობარი!

აკაკი

ჩონგურს

ღამეა კაემნიანი...
თვალი ვერ ხედავს ვერასა,
ქარი კვნესს, ქარი სისინებს,
ქარი დასტირის ბნელასა!

აქ მოდი ჩემო, ჩონგურო,
ერთო ნუგეშო გულისა,
მესაიდუმლევ, უცვლელი,
ჩამყუჩებელი წყლულისა!
ისევ შენ განდობ ნაღველსა,
ისევ შენ განდობ ყველასა;
ქარი კვნესს, ქარი სისინებს,
ქარი დასტირის ბნელასა!

ფიქრი... ფიქრი... და ფიქრები...
არ ზარდებიან გონებას,
გული სევდებმა წაიღეს,
სული მიეცა ღონებას!
შენ ერთათ ერთო ნუგეშო
მაინც შენ განდობ ყველასა;
ქარი კვნესს, ქარი ქვითინებს,
ქარი დასტირის ბნელასა!

კრემლი დავღვაროთ ორთავემ?
ეს ხო ლაჩარის წესია!
თუმცა ცხოვრებას მდელიზე
მეტი რა დაუთესია?!
ან რა დროს ქება-ქება
გაზაფხულის და იასი
კორდებზე გალაღებული
ბულბულის ტია-ტიასი!
არა, ამ მწუხარ ღამეში,
გარს რო მოისხა ვარდები,
მაშინ ჩნგურო სიმწარით
ხელიდან გამივარდები.

არა, ისევ და ისევა,
ისევ მას დაეკრავ სიმებას,
რაც რო სიმწარით ნაღველსა
შეაკრთობს გააღვიძებსა.
დავკრავ: ღამეა მწუხარე,
თვალი ვერ ხედავს ვერასა,

ქარი კვებს, ქარი ქვითინებს,
 ქარი დასტირის ბნელასა!
 დაკრავ ამ მწუხარ ღამეში
 ისევ შენ განდობ ყველასა,
 ქარი კვებს, ქარი ქვითინებს,
 ქარი დასტირის ბნელასა!

ი. ველოშვილი.

სამი სურათი

(ფსიხოლოგიური სინამდვილე)

I.

ნაშუალამეცია... პელო ფანჯარასთან ზის მწარეთ დაფიქრებული... უეცრათ შეკრთა, — გველ-ნაკბენივით დაიწაწა წინა მთელ ტანში და დაიწყო ცხარე ცრემლის ნაკადულის ფრქვევა თვალთაგან... დიდი ხნის შემდეგ ამოიოხრა ღრმათ და თქვა: „რა გინა! დღეს სწორეთ ცოცხელია, რაც მე სულ უარესთ ქედნი... ნე დედამ გეძღვა — დედადერი გეძღვა, — რც დედადერი გეძღვა... რდეთ დედას ჩემი ცხოვრება?! ეს რო შალვამ იცოდეს, რაც დღე მე მადგია, უთუოთ შევეზარები“, — სთქვა უკანასკნელი სიტყვები ხელების ფშვინით და მიიხრდა ცას... შენიშნა-რა საავდროთ აგორებული ღრუბლები, შესძახა: „ვაიმე! ავდარს აპირებს... მე კი რამდენი სასიარულო საქმე მაქვს“!... ამასთანავე ორივე ხელი გულზე იტაცა და გონება-დაკარგული მიესვენა სკამს... დიდხანს იყო პელო უგრძობელი მდგომარეობაში, მარა მას არავინ ყავდა, რომ წყალი მიეწოდებია და გონს მოეყვანა!..

ღიან, ღვთის-ანაბარათ მიტოვებული იყო პელო!.. მას ამ გონების დაბნედილობის დროს ლამპამაც უღალატა: პელოსთან ერთათ მანაც დახუჭა თვალები!.. ამ დროს მთვარე დაუსხლტა ღრუბლებს ხელიდან და სხივები მიაფინა პელოს სევდისაგან დაღარულ შუბლზე. ამავე დროს ფითქო ნიაგამაც თანაუგრძნო... მის ქროლაზე პელო შეინძრა, მაგრამ ისევ დავიწყებას მისცა თავი... სად არის პელო ახლა და რასა გრძნობს?

II.

ორივე ხელები მაგრათ ჩაიკრა გულში პელომ... მთვარის სხივებმა და ნიაგის სისინმა თან გაიტაცა ის და გააფრინა მის შალვასთან... ახლა მასთან ტკბება ის... ამ წამს ის ისეთი ბედნიერია, რომ მაგვარს ბედნიერებას ბევრი მისებრ ტანჯული ძვირათ ეღირსება... დაინახა თუ არა თავისი სულის-დგმა, პელომ შეკვილა: ოოოჰ!.. შალიკო ხარ შენა?! შენ შემოგვევლე, რატო დამტოვე? რო წამოდი, ვისთან დამაგდე?! მე რომ უშენობა არ შემძლია, შენ ხომ კარგათ იცი, ჩემო სიცოცხლე!.. შეც შენთან ვიქნები... არ შემძლია, თუ გინდ მომკალი შენი ხელით, მე შენ ვერ მოგშორდები!.. შალიკო! რისთვის ხმას არ მცემ, ჩემო კარგო?! განა გეწყინა ჩემი მოსვლა?

ოო, არა, არა! — მიუგო შალიკომ მთრთოლვარე ხმით, — რაეა მეწყინა, ჩემო კარგო, მაგრამ...

... — „მაგრამ“ რა არის? რამ გაგაჩუქა?! რატო არას ამბობ?

- იმან რომ...
- თქვი ბარემ...

— ნელა, ნელა, პელო... — თვარა დარაჯები გაიგებენ შენს აქ შემოსვლას... და ხო იცი, რა ძაღლებია!.. შენ შეგაწუხებენ, თვარა მე... მე გაუძღვებ მაგათ... პელო! დაფიქრდი, ჩემო კარგო — ბავშვი აღარც შენ ხარ და აღარც მე. — ყური დამიგდე, გეთაყვა... შენ არ იცოდი, მე რომ არ შე-

მეძლო ზოგიერთსავით თბილ ალაგზე ყოფნა და გულ-გულათ ცქერა ბოროტებისათვის?! შენც ამისთანა იყავი, თ რა მე და შენ რაფერ შეჯამსხაგდებოდი, ანუ ჩემებში — ცეხლის ნაპერწკლები არ ღვიოდა მაგ შენს გულში... რა?

— კი, მართალი ხარ, ჩემო კარგო. — შენ მაქნევინე რი ქვეყნისკენ მე იმედ — დაკარგულს, სასო-წარკვეთილს. ყველას ექვის თვალით ვუცქეროდი. ჩემს გრძობასა სურვილს ვერვის ვანდობდი — ობოლი სულ შმაგათ დავრბოდი... იმ დროს შენ ვნახე ჩემებრ ტანჯული... ის ვნახე შენში, რასაც ვეძებდი, რაც მე მომწონდა და რისთვისაც მარდის გული მიცემდა... ტანჯულმა ტანჯულს მოგეცი ხელ — ერთათ ქირი და ღვინო, ერთათ საერთო თავის დადებასე არ იყო ჩვენი პირობა?!

- მერე? ახლაც ასეა და ასე იქნება მარადის...
- რაფერ, შენ ჩემო კარგო? რომ მიმატოვე?!..

— ნუ, პელო!.. გონს მოდი — დაფიქრდი, — რას ამბობ. გვიხსენე, — ჩვენ ვინ ვართ და რას ვეკუთვნით — განა ჩვენება გვაქვს — ჩვენს ბედნიერებაზე ვითქვით?! რატომ ასულოლიკოთ სჯი? რა მოგსვლია? შენ ის პელო აღარ ხარ რომ იყავი... რატომ ვერც დასუსტიდი?!.. შენ სულ სხვა იყავი, სულ სხვას ამბობდი წინეთ...

— მე, რაც ვიყავი, ისევ ისა ვარ, მარა უშენობას ვერ ვურიგდები, ვერ მოვახერხებ... ვწვალობ სულთ-მობრძავივით მაგრამ ჰაერი ჩემთვის მოისპო... დავრბივარ სულ-შეხუთული... მოსვენებას ვეძებ ყოველგან, მაგრამ ყოველგან სატანჯველს ვხედავ... დამასუსტა უსამართლობამ სიყრმიდან, მომცელა, არ შემასვენა და ახლა ჩემი თავი მე თვითონ მეზარება. თუ ვიყავი და ვცხოვრობდი — შენგნით... მე შენგნით შენგნით შევეურიგდი ამ ქვეყნათ ცხოვრებას... ახლა მე ვერა ვერ ავიტან უშენობას.

— პელო! კარგი, ხელი გამიშვი... დაწყნარდი, გონს მოდი და ისე მელაპარაკე, ჩემო პელო... მე ვნატრობდი შენს ნახვას... მე შენთან უფრო ბევრი საინტერესო სულსხვა რამე მაქვს სალაპარაკო... ჩვენს კერძო ცხოვრებაზე არ ღირს რომ ვილაპარაკოთ და დრო დავკარგოთ. ჩვენთვის დრო ძვირია... ჩვენი კერძო ცხოვრება თავის-თავათ გასწორდება დროზე... ახლა ჩვენ სხვა გვეჭირია, სხვა, რაც უფრო გვესაქიროება... მაშინ ვერ მოვასწარი ეს და ახლანუნდა გიანდერძო დრომდის შენ...

III.

ზოგჯერ ბუნებაც მოლაღატა... ამ დროს შემოკრა ძლიერმა ქარმა ფანჯრის დარბაზს და უეცარმა ხმამ შეაკრთო პელო... და მოწყვიტა მას გულიდან შალვა... გულში მაგრათ ჩასკვნილი ხელები გაშალა, თვალები გაახილა და მიხვდა უბედური, რომ მოჩვენება იყო და არა სინამდვილე!.. დაუარა ცეცხლის ზარტეხილმა მთელს ტანში და ისევ გული შეუღონდა, ხელები ისევ გულში აქვს ჩაკრული... უნდა თავი შეიმაგროს, ღონე მოიკრიბოს და გაითვალისწინოს ის მისი სანატრელი სურათი... მაგრამ ამოთ!.. სულს უხუთავს ის მოფიქრება, რომ მოჩვენება იყო და არა სინამდვილე... ახლა იმას სცდილობს, რომ იქნება განმეორდეს ის სანეტარო, ის ძვირფასი „ჩვენება“... მაგრამ ესეც შეუძლებელია — იცის ეს იმან... ასეთი შემთხვევა თუმცა იშვიათი არ არის, რადგანაც, რასაც ადამიანი ფიქრობს და ცხადათ აქვს აღბეჭდილი გონებაში, ის მას ხშირათ წარმოუდგება ძილშიაც... მაგრამ არა ხელოვნური, არამედ ისე, თავისთავათ მოველინება ზოგჯერ ეს ადამიანს... აი სწორეთ ასეთი შემთხვევა ეწვია პელოს მღელვარებისა და დაქანცულობის დროს: მისმავე წარმოდგენილებამ ის მოატყუა და გაუახლა ის დრო, როდესაც შალვა გამოსტაცეს ხელიდან... ცდილობს სკამი-

დან ადგეს, მაგრამ გული ეხურება, ჰაერი აღარ ყოფნის... აფათურებს მთრთოლვარე ხელებს, მაგრამ ვინ არის მშველელი?!.. თხოულობს შველას, მარა ვის ესმის?!..

ქრისტინე.

უკანონობა

(მოთხ. ჩეხოვისა)

სალამოს, ჩვეულებრივი სეირნობის დროს, კოლეესკი ასესორი მიგუევი ტელეგრაფის ბოძის მახლობლათ გაჩერდა და გულიანათ ამოიხვნეშა. ამ ერთი კვირის წინათ, სწორეთ ამავე ალაგზე, როცა იგი სალამო ხანს სეირნობიდან შინისკენ ბრუნდებოდა, მას დაეწია მასთან ნამსახური ვაჭრინა, აგნია და ბრაზიანათ უთხრა:

— მაკადე მე შენ! ისეთი საქმე დაგმართო, რომ შენ სიცოცხლეში საკენესებლათ გეყოს. მე შენ გასწავლი, თუ როგორ ადვილია უმანკო ქალების დაღუპვა! ბავშვსაც მოგიგდებ, სასამართლოშიაც გიჩვილებ და შენ ცოლსაც ყველაფერს მოგუყვები...

მაშინ აგნიამ მოსთხოვა, რომ მიგუევეს მის სახელობაზე 5,000 მანეთი შეეტანა ბანკში. მიგუევეს ყველა ესენი გაახსენდა: ძალზე ამოიხრა და ერთხელ კიდევ თავის თავი სასტიკათ გაკიცხა იმ წუთიერი გატაცებისათვის, რომელმაც ამდენი ტაჯვა-წვალემა მიაყენა.

ამნაირათ, ფიქრებში გართული მიგუევი მიუახლოვდა თავის სახლს და დასასვენებლათ იქვე, სამერცხლის კიბეზე ჩამოჯდა. სრული ათი საათი იქნებოდა; ღრუბლებში მთვარე ოდნავ მოჩანდა. ქუჩაზე და სახლების მახლობლათ ადამიანის ქაქანება არსად იყო: ხნიერ მოაგარაკეთ უკვე დაეძინათ, ხოლო ახალგაზდობა ქალაში სეირნობდა. მიგუევემა პაპიროსის მოსაკიდებლათ ჯიბეებში სპიჩკას ძებნა დაუწყო და ამ დროს ნიდაყვი რაღაც რბილს მოახვედრა; ჩაიხედა მარჯვენა ილლიას ქვეშ და ერთბაშათ გველ-ნაკბენივით შეხტა. სამერცხლეზე, კარების ძირში, რაღაც ბოლჩა იდო, შიგ რაღაც მოგრძო იყო გახვეული და ერთი ხელის მოსმით შეატყობდი, რომ დალიანდაგებული საბანი უნდა ყოფილიყო. ცალ მხარეზე ბოლჩას პირი ოდნავ ღიაჰქონდა. კოლეესკი ასესორს, როცა შიგ ხელი ჩაუყო, ხელში რაღაც თბილი და სველი საგანი მოჰყვა. თავ-ზარ-დაცემული გიჟივით ზეზე წამოიქრა და საჩქაროთ აქეთ-იქეთ მიიხედ-მოიხედა...

— აკი მართლა მომიგდო! — ბრაზ-მორყულმა კბილების ხრქიალით ჩაილაპარაკა და თან მუშტები მაგრათ მოკუმშა. — აჰა, აგერა დევს... აი, აგერა გღია უკანონობა! ოხ, ღმერთო!..

შიშმა, სიბრაზემ და სირცხვილმა სრულებით გონება დაუკარგა... — რა ვქნა, რა მოვიფიქრო? — რას იტყვის ჩემი ცოლი, თუ გაიგო? რას იტყვიან თანამოსამსახურეები? მათი აღმატებულება ხუმრობით ბეჭებში ხელს ჩამარტყამს და ეშმაკურის ღიმილით მეტყის: „მომილოცავს, მომილოცავს... ხე, ხე, ხე... წვერებში ჰალარა, გვერდებში კი ეშმაკი... აი, შე ცელქო, შენა! ყოჩაღ, სიმონ ერასტიჩ, ყოჩაღ!“ რასაკვირველია, მოაგარაკენი ყველანი გაიფებენ ჩემ საიდუმლოებას და, ვინ იცის, ეგებ ზოგიერთმა პატივ-ცემულმა დედებმა სახლშიაც კი აღარ შემიშვან. ესეც არ იყოს, მიგდებული ბავშვების შესახებ გახეთქებში სწერენ ხოლმე და ამნაირათ დღემდის უმნიშვნელო მიტოვების გვარი მთელ რუსეთს უნდა მოედოს...

შუა ფანჯარა ღია იყო. მიგუევემა გარკვევით გაარჩია დანა-ჩანგლის ჩხარუნნი, რომლებსაც ანნა ფილიპოვნა ვახშმისთვის მაგიდაზე ალაგებდა. იქვე მახლობლათ, ქისკრის

უკან, — ეზოში, მეგზოვე ერმილე ფანდურს უბარტყუნებდა... ბავშს რომ ამ დროს გამოღვიძებოდა და დაექაველა, სრულიათ საკმარისი იყო, რომ მისი საიდუმლოებას დაეჭყუანა და დაეღებოდა... მიგუევი აჩქარდა.

— საჩქაროთ, საჩქაროთ... ბუტბუტებდა საბრალო, — ამ წუთშივე, სანამ არაფერს შეეძახა. სხვაგან წავილებ სადმე და იქ, სხვის კარზე დავტოვებ...

მიგუევემა ცალ ხელში ბოხჩა დაიჭირა და ნელი, გაბედული ნაბიჯით ქუჩაზე გაემართა...

— „ყოველათ საზიზღარი მდგომარეობაა! — ფიქრობდა იგი და თან ცდილობდა თავი ისე დაეჭირა, თითქოს ყურადღებას არაფერს არ აქცევსო. — „კოლეესკი ასესორი ბავშვით ხელში ქუჩაში მიბრძანდებოდა. ოხ, ღმერთო ჩემო, რომ ვინმემ დამინახოს და გაიგოს რაშიცაა საქმე, ხომ სამუდამოთ დავიღუპე!.. მოდი ამ კიბეზე დავდებ... მაგრამ, არა, ფანჯარა ღიაა; შეიძლება ვინმე იტყვიროდეს. მაშ, სად წავილო? ააა! ისევე მდიდარი ვაჭრის, მელკინის, კიბესთან მივიტან. ვაჭრები მდიდრები და თან გულ-შემატყვიარნიც არიან. შეიძლება დამიმადლონ კიდევ და ბავშვი გასაზრდელათ აიყვანონ“.

მიგუევემა გადაწყვიტა ბავშვის შექველათ მელკინის სახლში მიყვანა, თუმცა ვაჭრის სახლი ძლიერ შორს, ქუჩის ბოლოში იყო — წყლის ნაპირას.

— „კარგი არ იქნება, რომ აღრიალდეს და ან ბოხჩიდან გადმომივარდებოდესო, — ფიქრობდა კოლეესკი ასესორი. — აი, თუ გინდა, სწორეთ ამაზე იტყვიან: „ვერიდებოდი ბოროტსაო, დამიხვდა სოფლის ბოლოსაო“, — ცოცხალი ადამიანი პორთფელივით ილლიაში ამომიჩრია და მიმყავს. ცოცხალია, როგორც ყველანი; ისეთივე სული და გრძნობა აქვს, როგორც ყველას... თუ ღმერთმა ინება და მელკინმა გასაზრდელათ აყვანა, ვინ იცის, ეგებო დაბოლოს ისეთი დიდებული ვინმე შეიქნეს... რა არ მოხთება ქვეყანაზე! შეიძლება ეს პატარა ბაღლი გამოჩენილი პროფესორი, ან მთავარ-სარდალი, ან და მწერალი გამოვიდეს... ეხლა აგერ უბრალო ჩვარივით ილლიის ქვეშ მივათრევ და, ადვილი შესაძლებელია, 30—40 წლის შემდეგ ამის წინ ჯარის-კაცივით გამოჰქიმული უნდა ვიდგე“...

მიგუევემა ვიწრო ქუჩაში შეუხვია, სადაც, გარდა ცაცხეებისა, ადამიანის ქაქანება არსათ იყო. სინდისმა ქენჯნა დაუწყო. მან იგრძნო, რომ მეტის-მეტ სისასტიკესა და დანაშაულობას ჩადიოდა.

— „სიმართლე რომ ვთქვა, დიდი სისაძაგლეა!“ — ფიქრობდა მიგუევი. — „ისეთი სისაძაგლეა ისეთი, რომ უარესის მოგონებაც კი ძნელია... არა, რას ვემართლები ამ საწყალ ბავშვს, აქეთ-იქით რომ ვათრევ? განა ამის ბრალია, რომ დაიბადა? ან რა გვიქნა ცუდი ამ საბრალომ?.. ო, საძაგლები ვართ!.. გაქვთ სიცოცხლე, ჩვენ თევზი გვიყვარდეს, ხოლო ფეხებს კი საბრალო ბავშვები ისველებენ... რატომ არაფერს არ ფიქრობს ამაზე! მე გარყვნილობას ჩავდიოდი, ხოლო ბაღლს კი ამისათვის სასტიკი ბედი მოეღოს... ვთქვათ, მელკინიანთ მიუგდეს. ისინი გაგზავნიან აღმზრდელ სახლში, სადაც ყველ და ირი უტხო, ყველაფერი სახელმწიფოა!.. არც მოაღერსება, არც მოსიყვარულება, არც ერთი და არც მეორე... მერე ვინმე მეჩქემს მიაბარებენ. დაიწყებს ლოთობას, შეეჩვევა უწაწურ ლანძღვა-გინებას და მუცელ მიმხმარი სადმე ლობის ძირას ეგდება ხოლმე... კოლეესკი ასესორის შვილი და მეჩქემე! ეს ხომ კეთილ-შობილია, ეს ხომ ჩემი სისხლი და ხორცია“...

მიგუევემა, როცა ცაცხეებს გამოცილდა და მთვარემ პირ-და-პირ დაანათა, გახსნა ბოხჩა და ბავშვს დააქვერდა.

— სძინავს, — წაილაპარაკა მან. — ერთი შეხედვით ამ სა-
თოკესა ამას! ცხვირი მამისა აქვს — ზევით აპრეხილი... სძი-
ნავს და არც კი ფიქრობს, რომ მშობელი მამა თავზე დაჩე-
რებია... დრამაა, ძმაოჯან, დრამა... მაგრამ რას იზამ, შევ-
ცდი. მაპატიე, ჩემო კარგო... სჩანს, შენი ბედი ეს ყო-
ფილა...

კოლონეისკი ასესორს თვალეები აუთამაშდა და ცრემ-
ლები გადმოსცვივდა... ბალღი ისევ შეახვია, ამოიღო ილღი-
ის ქვეშ და გზას გაუდგა. მთელი გზა, სანამ მელკინის
სახლს მიუახლოვდებოდა, თავში სხვა-და-სხვა სოციალური
კითხვები უტრიალებდნენ, ხოლო გულს კი სინდისი უქვე-
ჯნიდა.

— მე რომ კეთილი და პატიოსანი კაცი ვიყო, არა-
ფერსაც ყურადღებას არ მივაქცევდი, მივიდოდი ანა ფილი-
პოვნასთან, მივიყვანდი ამ ბავშვს დაუჩოქებელი და შევთხოვ-
დი: — „მაპატიე, შევეცი! დამსაჯე, როგორც გინდა, ხოლო
ამ ცათამრე უმანკო ბავშვს ნუ დავლუპავთ! შეილი ჩვენ არა
გვყავს, მოდი ეს ვიშვილოთ და კავზარდოთ!“ ანიკო კეთი-
ლი ქალბა, კი დამეთანხმებოდა... და მაშინ ჩემი შეილი
ჩემთანვე დარჩებოდა, მაგრამ... ეპეი!“...

აგერ მელკინის სახლთანაც მივიდა, მაგრამ ცოტა ხანს
შეყოყმანდა... მიგუევეს თვალ-წინ წარმოუდგა, ვითომც ზის
იგი თავის ოთახში და გაზეთს კითხულობს. პატარა, ცხვირ
აპრეხილი ბავშვი იქვე მუხლებზე მიყრდნობია და რალაცას
სამურათ ეტიტინება. მაგრამ ამასთანავე თვალ-წინ ეხატება
თანამოსამსახურეების მითქმა-მოთქმა და მათი აღმატებულება,
რომელიც ეშმაკურის ღიმილით ბეჭებზე ხედს უცაცუნებს...
გულში კი მქენჯნავ სინდისთან ერთათ რალაც ნაზი, საამო
და თან მოწყენილი გრძნობა უღვივდება...

კოლონეისკი ასესორმა კიბეზე ბავშვი ფროხილათ ჩამოღო
და ხელი ჩაიქნია. ლოყებზე თვალთავან ცრემლები ჩამოე-
წურა...

— მაპატიე, ძმაო-ჯან, მე საძაგელს, მაპატიე! — წაი-
ლულულა მიგუევემა. — ცუდათ ნუ მომიგონებ!..

ის იყო უკან უნდა გამობრუნებულიყო, ერთი ნაბიჯი კი-
დევაც გადმოდგა, მაგრამ მაშინვე მიბრუნდა და წამოიძახა:
— „ეეე! რაც იქნება, იქნება! ვის რას დავდევ, ბავშვს უკანვე
წავიყვან და, ვისაც რა უნდა, ის იყბედოს!

ბალღი ისევ აიყვანა და ჩქარის ნაბიჯით უკანვე გამობ-
რუნდა.

თან გზაში შემდგეს ფიქრობდა; — „რაც უნდათ, ის ილა-
პარაკონ. მივალ ეხლავე, დაუჩოქებ მუხლებზე და ვეტყვი:
„ანა ფილიპოვნა“... ჩემი ანიკო კეთილი ქალია, მიხვდე-
ბა... და ერთათ გაფრდით... თუ ვაჟია — ვლადიმერს დავარ-
ქმევთ, თუ ქალი — ანნას... სხვა არა იყოს — რა სიბერის დროს
ნუგეში მაინც გვეყოლება!“...

როგორც გადასწვიტა, ისეც მოიცა. თვალ-ცრემლიანი,
შიშისაგან და სირცხვილისაგან აცახცახებული, ექვებითა და გა-
მოურკვეველის იმედებით აღსავსე შევიდა სახლში, მივიდა
ცოლთან და დაუჩოქა...

— ანა ფილიპოვნა! ქვითინით უთხრა და ბავშვი იატაკ-
ზე დაღო, — ნუ მომკლავ, ერთი სიტყვა მათქმეინე... შევ-
ცოდე! ეს ჩემი შეილია... ხომ გახსოვს აგნუშკა, აი ის...
ეშმაკმა მაცდინა...

სირცხვილისა და შიშისაგან თავ-ზარ-დაცემულმა პასუხს
არც კი მოუცადა, გოჯით ზეზე წამოიქრა და გარეთ,
წმინდა ჰაერზე, გამოვარდა — „აქ ვიქნები, სანამ თვითონ
არ დამიძახებსო“, — ფიქრობდა გულში. — „დროს მივცემ,
რომ ყველაფერი მოიფიქროს და გონს მარიდესო“... მეგზო-
ვნ ერმილემ თავისი ფანდურით ახლოს გაუარა, შეხვდა მი-

გუევეს და მხრები აიჩეჩა... ცოტა ხანს უკან ისევ გაპოიარა
და კიდევ მხრები აიჩეჩა.

— სე არი თუ გნებავთ — ენაა, ბატონო, — ღიმილით მი-
ახსენა მან მიგუევეს. — ამ წუთში ჩემთან მრეცხვე ქალი — აქსი-
ნია იყო, იმ სულელს თავისი ბლღი გარეთ, ქუჩის კიბეზე,
დაედო და, სანამ ჩემთან იჯდა, მისულო ვილაც და ბავშვი
წაუყუწია... უბედურება თუ გინდა — სწორეთ ესაა!..

— რაო? რა თქვი?! — რაც ძალი და ღონე ქონდა დაი-
ღრიალა მიგუევემა.

ერმილემ თავისებურათ ახსნა ბატონის ასეთი განრისხე-
ბა. მოიქეჭა თავი და ამოხვნეშით მოახსენა:

— უკაცრავათ, სემიონ ერასტიჩ! მაგრამ, რას იზამ, ეს-
ლა ზაფხულია — ცხელა... უიმისოთ ყოველათ შეუძლებელია...
ესე იგი, უქალღოთ... ერმილემ შეხვდა ბატონს, რომელიც
ბრაზ-მორეული და გაკვირვებული დაშრერებით მისჩერებოდა
მას, დარცხვენით ჩაახველა და განავრძი:

— რას იზამ, შენი ქირიმე, მართალია ასე მოყვანა უწესო-
ბაა, მარა, აბა, რას უზამ... თუმცა შენ მიბძანე, — „სხვისი ქა-
ლები ეზოში არ დავინახოო“... — მარა, აბა, საკუთარი სა ჯა-
ნაბაშია? უწინ, როცა აგნუშკა ჩვენთან ცხოვრობდა, უცხო
ქალები არ შემომყავდა, რადგანაც საკუთარი იყო, ეხლა კი,
თვითონ შენვე გასაჯე... უსხვის-ქალებოთ ვერაფერს გახდე-
ბი...

— დაიჯარგე აქედან, შე საძაგელო, შენა! ფეხების ბრა-
ხუნით დაული რალა მიგუევემა და შინისკენ გამობრუნდა.

ანა ფილიპოვნა გაკვირვებული და თანაც გაცეცხლე-
ბული ისევ ძველ ალაგას იჯდა და თვალ-ცრემლიანი ბავშვს
მისჩერებოდა...

— კარგია, კარგი, კმარა... წაილულულა გაფითრე-
ბულმა მიგუევემა და სახე ღიმილის მსგავსათ მოღრიჯა, — გი-
ხუმრე... ეს ჩემი კი არ... არა... არამედ აქსინიასია. შე,
მე... ვიხუმრე... წაიყვანე მეგზ ავეს.

სი.

სოლღერის ბოემიის მირითადი თვისებანი.

(შემდგეი).

ყველა ფილოსოფიურ მოძღვრებაში პესსიმიზმი ყველაზე
უფრო მანებელია, ხოლო ადამიანის ყოველგვარ გრძნობაში
გულგატეხილობა, მელანხოლია — ყველაზე უფრო მაზარაღე-
ბელია. თუ კი სიტყვას, თუ კი ამა თუ იმ მოძღვრებას ცხოვ-
რებაში რისიხე გაკეთებ შეუძლია, ყოველი სიტყვის, ყოვე-
ლი მოძღვრების მიზანი ის უნდა იყოს, რომ ადამიანს სი-
ცოცხლე და ცხვრება შეაყვაროს. ცხოვრების სიყვარული
უმთავრესი პირობაა, ურომლო სოთაც ადამიანის ბედნიერება
შეუძლებელია. თუ ზოგჯერ მილიონერი თავის ხელით ისპობს
სიცოცხლეს, ფეხშიშველი გლეხი კი, რომელსაც რიგინათ
გამოდლომაც კი ბევრჯერ არ შეხვდებია, ღრმა მოხუცებუ-
ლებშია ცა და ქვეყანას შეხარის, ამის მიზეზი იმაშია,
თუ რა თვლათ უყურებს პირველი ან მეორე სიცოცხლესა
და ცხოვრებას. სიყვარული — ეს ღიადი გრძნობა, თუ
რომ ის ადამიანმა ადამიანურათ მოიხმარა, არ აკავშირებს
პირველს ცხოვრებასთან; ანეტომ მას სიცოცხლეს მეტ ბარ-
გათ გადაუქცევია, ბედნიერების წყარო სათავეშივე მოწა-
ლული აქვს და ასეთ კაცს თავის მოვლის მეტი, რასაკვირვე-
ლია, აღარა დარჩენია რა. მეორეს კი ცხოვრება უყვარს; ეს
სიყვარული შინ არს აძლევს მის კერძო სიცოცხლესაც და
ბევრჯერ მშვიტიც რომ იყოს, თავისი გულის სიღრმეში ის
მინც ბედნიერათ გრძნობს თავს. რა საძაგელიც უნდა იყოს
ცხოვრებ, რა სისულელესაც უნდა წარმოადგენდეს ადამი-

ნის სიცოცხლე, ყველას შეუძლია, ყველა ვალდებულია, უკეთესი ცხოვრების დამყარებას ხელი შეუწყოს, ხოლო არავის არა აქვს არავითარი უფლება, ადამიანის გულში თესოს თხელი სიცოცხლისადმი სიძულვილისა: ვინც შრომობს ცხოვრების გაუმჯობესებისათვის, ის ემსახურება ადამიანის კეთილდღეობას, ადამიანის ბედნიერებას, ვინც მხოლოდ სიძულვილს თესავს, ის ემსახურება ადამიანის უბედურებას და ვისაც არ შეუძლია ადამიანის გაბედნიერება, მას რა უფლება აქვს, ადამიანის უბედურებას ემსახუროს?! საშვალა ადამიანს სიცოცხლე უყვარს, მას ცხოვრება სწყურია, ცხოვრება ადამიანური, გააღვიეთ მისი ჰიყვარული, დააკმაყოფილეთ მისი წყურვილი—აი პატიოსანი საქმე.

იმ მოღვაწეთა შორის, რომლებიც ამ პატიოსან საქმეს ემსახურებოდნენ, ერთი საუკეთესო ალაგი შილლერს უჭირავს. შილლერი ღარიბ ოჯახში დაიბადა, მთელი თავისი სიცოცხლე სიღარიბეში გაატარა; ბევრგვარი შევიწროება, ძალიანძირება, უსამართლობა, დაჩაგრვა, დამცირება თავის საკუთარ თავზე გამოცადა; ჯერ კიდევ ახალგაზდას შეეპარა სენი, რომელიც მთელი თხუთმეტი წელიწადი ღრღნიდა მის ჯანმრთელობას; ღმერთო, როდის მოეღება ამას ბოლოვო, არა ერთხელ წარმოუთქვამს მას ამ დროს განმავლობაში, მაგრამ მიუხედავად ყოველივე ამისა მას არც ერთხელ არ დაკარგვია რწმენა ცხოვრებისა და ადამიანისადმი.—სიცოცხლე ბედნიერებაა, ადამიანი ბუნებით კეთილი და პატიოსანი არსებაა—აი შილლერის ღრმა რწმენა. მისი რწმენა სარჩულათ უდევს მის ზრუნვას. ბუნებამ შილლერს არგუნა ნაზი, ფაქიზი და მეტათ მგრძობიარე ნერვები; დედის მოსიყვარულე გულმა კიდევ უფრო გაანაზა, მწარე ცხოვრებამ კიდევ უფრო გააგრძობიერა ისინი. ამიტომ შილლერის პოეზია არის პოეზია ნერვების, პოეზია გრძობის და, რადგანაც გრძობა ყოველთვის ინდივიდუალურია, სუბიექტურია, შილლერის პოეზიაც უმთავრესათ სუბიექტურია. ნაზი და გრძობით საესე ნერვები ის აღზნებული სიმებია, რომლებზედაც აწყობილია შილლერის მთელი პოეზია,—როგორც ლექსები, ისე დრამები. ლირიკა შილლერის ნიჭის უმთავრესი ძარღვია, ლირიკაში შილლერის ხელოვნების უმთავრესი თვისებაა. თუ შილლერის თანამედროვე გეტე თავისი ობიექტივიზმით, თავისი პოეზიის დედაზრით არის საყოველთაო, მსოფლიო გენიოსი, შილლერი თავისი გრძობებით წვდება ყოველ ადამიანს, ქვეყნის ყოველ კუთხეს, შილლერის ძლიერება მისი პოეზიის ლირიკაშია და ამ ლირიკაში მოკლებული რომ იყონ მისი დრამები, რომლებიც დღესაც კი მშვენებენ ევროპის თეატრის რეპერტუარს, მათ აღარ ექმნებოდა იმნიშვნელობა და ის გავლენა, რომელიც სამართლიანათა აქვთ მოხვეჭილი.

შილლერის წვრილი ლექსები და ბალადაები წარმოადგენენ ერთ აღფრთოვანებულ ლირიკას. ძირითად თვისებას შილლერის ლექსებისას ის შეადგენს, რომ მათში თანამედროვე ცხოვრება სრულებით უარყოფილია. ლექსებში შილლერი ის არ არის, რაც დრამებში; თუ თავის დრამებში ის სასტიკათ ჰიკიხავს ზოგიერთ მანე ტრადიციებსა და თანამედროვე ცხოვრების სიმანხიჯეს, ლექსებში შილლერის მთელი გრძობა, მისი სული და გული მხოლოდ ბუნებისაკენ არის მიქცეული. მაგრამ შილლერი არ არის ბუნების უდარდელი, უმიზნო მოტრფიალი; მას უყვარს ბუნება იმიტომ, რომ ბუნებაში განხორციელებულია ის, რასაც ამათ დაეძებს ადამიანთა საზოგადოებაში და ის გამუდმებით ითხოვს ადამიანთა შორის იმგვარ კავშირს, იმგვარ დამოკიდებულებას, როგორც ბუნებაში არსებობს. ცხოვრება შილლერს არ აკმაყოფილებდა, მთელი თავისი სიცოცხლე ის უკეთესი-

საკენ მიისწრაფოდა, მაგრამ ცხოვრების განვითარება და გაუმჯობესება ადამიანის ნატურასავით სწრაფათ არ მიცურავს და ამიტომაც შილლერი ოცნებაში ჰპოვებდა ნიჭებს და იმედს, ოცნებით იახლოვებდა იმ სისრულეს, რომელიც ცხოვრება მოკლებული იყო. თუ გინდა, რომ ღმერთს დაედრო, უარყავ ქვეყნიური ვიწრო და სულის შემხუთავი ამოებანი და ოცნებათ იდეალის შექმმოსავ სამყაროში აფრინდიო, ამბობს პოეტი ერთ თავის ლექსში („იდეალი და ცხოვრება“ 1795 წ.). იდეალი ის წმინდა და ნათელი ლამპარი იყო, რომელიც გზას უნათებდა შილლერის ნიჭს და სულს უდგამდა მის ზრუნვას. რამდენათაც პოეტს არ აკმაყოფილებდა ცხოვრება, იმდენათ უფრო იზიდავდა მას თავისკენ ბუნება და ხელოვნება. ბუნება და ხელოვნება—ის ორი ღმერთია, რომლებსაც შილლერი თაყვანსა სცემდა; ამის მიზეზი შემდეგია: შილლერი მხოლოდ ბუნებაში ხედავდა იმ სიყვარულსა და მეგობრობას, ხელოვნებაში კი იმ მშვენებებსა და თავისუფლებას, რომლებსაც მოკლებული იყო ცხოვრება.

შილლერის პოეზია არის პოეზია საერთო, მსოფლიო სიყვარულისა. სიყვარულის ქადაგება შეადგენს შილლერის ლექსების ერთ უმთავრეს თვისებას შილლერის სიყვარული ნაზი, წარმტაცი, მომხიბლავი გრძობაა, რაღაც უხილავი ბადეა რომელშიაც მოთავსებულია მთელი სამყარო. ქვეყნიერება შილლერის თვალში სიყვარულის საკურთხეველია; ამ უდიდეს გრძობას ის არა თუ ადამიანთა შორის, უსულო საგნებშიც კი ხედავს. უკვდავი ნიუტონის კანონი შილლერის პოეზიაში შეცვლილია სიყვარულითა და მეგობრობით: მხოლოდ სიყვარული და მეგობრობა აკავშირებს ერთმანერთთან მზესა და დედამიწას, იმავე სიყვარულსა და მეგობრობას ხედავს ის ვარსკვლავთა შორისაც. შილლერი დიდი შვილია ბუნების, მას არა თუ ადამიანი უყვარს, მას ძლიერის გრძობით უყვარს ბუნება, როგორც შვილს თავისი მშობელი დედა. აი რას წერს ის ერთ ლექსში „მეგობრობა“-ში, რომელიც მას დაწერილი აქვს 1781 წელს; ადამიანი რომ უცებ მოისპონ დედამიწაზე, კლდეებს ჩავთვლიდი სულიერ ქმნილებათ, მათ დაფუწყებდი აღზნებულათ კოცნას, შევიყვარებდი მთის მწვერვალებს, დაუმეგობრდებოდი ქალებს და ჩემს საიდუმლოს ქარს გავანდობდი. სიძულვილი ჩვენ მძოვრათ გადაგვაქცევს ხოლომე, სიყვარული კი ღმერთათო, დასძენს თან შილლერი. განვლო ამის შემდეგ თხუთმეტმა წელმა, ბევრი რამ განიცადა ამ დროს განმავლობაში შილლერმა, მაგრამ მისი შეხედულება, მისი აღტაცებული სიყვარული ბუნებისადმი უცვლელი დარჩა. 1775 წელს „იდეალებში“ პოეტი წერს: ბუნება ჩემს სიყვარულს იზიარებდა, უენომ ენა მოიდგა, ამბორი უკან დამიბრუნდა და ჩემი გულის ძვერა შეიგნო. ტყე და მთები გაცოცხლდნენ და ვერცხლის ფერი რუ მე მიგალობდაო. თუ ასეთი ღრმა იყო პოეტის სიყვარული უსულო საგნებისადმი, როგორი უნდა ყოფილიყო მისი სიყვარული თვით ადამიანისადმი? მტრობა, სიძულვილი ის გრძობაა, რომლებსაც შილლერის ბუნება მოკლებული იყო. ამ გრძობებს მოკლებულია შილლერის პოეზიაც. შეიყვარეთ ერთმანერთი, განდევნეთ შური და მტრობა, მხოლოდ სიყვარული ამაღლებს ადამიანთ, აი რას ქადაგებდა შილლერი მთელი თავისი სიცოცხლე. თვით სიცოცხლეს შილლერს არარაობათ მიანია უსიყვარულოთ, „თვით ზეცაც კი რა არის უსიყვარულოთ“, ამბობს შილლერის იუნონა „სმელა“-ში. ყოველათ ძლიერი ზევესი კიდევ უფრო მაღლა აყენებს სიყვარულს იმავე სემელაში: „რა არის ძლიერება, უკვდავება, მარადისობა, ღმერთი უსიყვარულოთო!“ ზევესისა და იუნონას აზრი იგივე შილლერის აზრია.

თავის წვრილ ლექსებში შილლერს ბევრი აქვს სასიყვა-

რულო ლექსებიც. თუმცა ზოგიერთ მათგანში პოეტის მუხა უკონცენტრირებლად ვერ ძღვება და ქალის ლოყებისაკენაც იყურება, მაგრამ საერთოდ ამ ლექსებში შილდერის სიყვარული ქალისადმი მეტათ ნაზი, ამაღლებული, იდეალური სიყვარულია.

მეორე ძლიერი გრძობა, რომელიც სარჩულიათ უდევს შილდერის ლექსებს, არის მეგობრობა. სიყვარული და მეგობრობა შილდერის პოეზიაში განუმორჩეველი და ერთნაირათ ძლიერი გრძობები არიან: ორივეს საზღვრები ერთათ იწყება და ერთათვე თავდება: ამიტომ იქ; საცა სიყვარულია, მეგობრობაც არის, საცა მეგობრობაა, იქ სიყვარულია შილდერის აზრით. ამგვართ შილდერის პოეზიაში სიყვარული და მეგობრობა ის განწმენდელი და იდეალური გრძობანი არიან, რომლებიც ადამიანის ბუნების საუკეთესო სამკაულს შეადგენენ.

თუ შილდერი სიყვარულს მთელს სამყაროში ხედავდა და მიაჩნდა ის რაღაც მსოფლიო სულათ, რომლითა გაქდენთილი იყვენ თვით უსულო საგნებიც კი, ამგვართვე უყურებდა ის მეგობრობასაც; მეგობრობას ის ხედავდა ყოველგან სამყაროში, ყოველგვარ უსულო საგნებ შორის და ადამიანთა შორის ხომ მეგობრული კავშირი მას მიაჩნდა საუკეთესო კავშირათ. არ ყოფილა არც ერთი წამი, როდესაც შილდერს თავის გულისათვის ეღალატნოს, მას არ დაუწვრიოა არც ერთი სტრიქონი, არც ერთი სიტყვა, სადაც ის თავის გრძობას მტრობდეს: შილდერი სწვრდა ყოველთვის მხოლოთ მას, რასაც გრძობდა, და მისი მუხა და მისი გული მეგობრობის კითხვაში სრულებით ეთანხმებოდენ ერთმანერთს. შილდერი ისეთი ადამიანი იყო, რომელსაც მარტოთ მარტო, უმეგობროთ გაძლება არ შეეძლო. სადაც კი მივიდოდა, უმაღლ მეგობარს მოძებნიდა ხოლომე მისი გული. თუ რამდენათ ღრმა იყო მისი სიყვარული ყოველი მეგობრისადმი, იქიდანაცა ჩანს, რომ როდესაც მას სასწავლებელში გულითადი ამხანაგი ავათ გაუხდა და შილდერი ატყობდა, რომ ის აღარ მორჩებოდა, მომავალი პოეტი გულწრფელათ ევედრებოდა ღმერთს: მე რომკალი მის მაგიერო. ამგვარი პატიოსანი თვისება გულისა შილდერმა ბოლომდე შეიჩინა. მეგობრისათვის არ იშურებდა ის სულსა და გულს, მასთან დაფარული არა ქონდა რა და ამიტომ საკვირველიც არ არის, თუ ასე მალლა აყენებს პოეტი ამ გრძობას თავის პოეზიაში.

ი. გამართელი.

(შემდეგი იქნება).

მეფე ვახტანგ მე-VI-ს კანონები და ქართული ქალი *).

(გაგრძელება).

როგორც ვიცით, ფეოდალურ ეპოქაში თვითოველი ადამიანი ფასდებოდა არა მისი პირადი ღირსების მიხედვით, არამედ როგორც წარმომადგენელი ამა თუ იმ წოდებისა. უმთავრესი განსხვავება ერთი წოდებისა მეორისაგან განისაზღვრებოდა სისხლზე დადებულ საურველის რაოდენობით: მაღალ-წოდების კაცზე მეტი საურველი იყო დადებული, ხოლო დაბალ-წოდების კაცზე—უფრო ნაკლები. ამ მხრივ არც ქალი წარმოადგენდა განსხვავებას; ჩვენ ვიცით, რომ შეურაცხყოფა მაღალი და დაბალი წოდების ქალისა ერთი და იგივე არ იყო. მეფე გიორგი ბრწყინვალე იმასაც უბრუნებს, რომ ვინც მოჰკლას მოლაზონი, მას ორ კეცი საურველი გადახდესო (26). მაშასადამე, ქალს მით უფრო მეტი

*) იხ. „კვალი“ № 42.

მნიშვნელობა ჰქონდა საზოგადოების თვალში, რაც უფრო მაღალ საფეხურზე იდგა იგი წოდებრივად, მასთან მოლაზონათ შესგლა აძლედა მას ზოგიერთ უპირატესობას ვინაღაც ქალთან შედარებით.

ნიშნითვა

ადამიანის პირადობა იმდენათ იყო დაჩაგრული, რომ თვით სინილისი ფასდებოდა წოდებრივ მდგომარეობის მიხედვით. ჩვენი კანონ-მდებლნი ხშირათ გამოთქვამენ იმ აზრს, რომ რაც უფრო დაბალ საფეხურზე დგას ადამიანი წოდებრივათ, მით უფრო ნაკლები ფასი აქვს მის ნათქვამს. ვახტანგის სამართალი მრავალ შემთხვევაში უკრძალავს გლეხს მოწმედ ყოფნას უფრო იმიტომ, რომ მას არა სწამს გლეხის ფიცი. ვახტანგი პირდაპირ ამბობს, რომ აზნაურს მეტი დაჯერება, ვინემ გლეხსო, ამიტომ იქ, სადაც ექვსი აზნაურია მოწმეთ საჭირო, გლეხი თორმეტი უნდა იყოს, ე. ი. ორჯერ მეტი. თუ ასეთი შეხედულება სუფევდა ჩვენს კანონ-დებაში მაშა-კაცის შესახებ, თავის-თავათ მისახვედრია, რომ დედა-კაცის პირადობა სრულიად ფებ-ქვეშ იყო გათელილი. ამის დასამტკიცებლათ საკმაო მოვიყვანოთ ვახტანგის სამართლიდან ერთი მუხლი: „ქალს არ უნდა დავალოს ფიცი, ვერც გარეშე კაცს შეუძლია მის მაგიერ ფიცის მიღება, რადგანაც ის (ქალი) გარეშე პირს არ ეტყვის მართალს და თვით მის ფიცსაც შეჩედავს გულ-გრილათ. მსაჯულმა უნდა მოძებნოს ქალის მახლობელი პირი: ძმა, ვაჟი-შვილი ან სიძე და მისგან მიიღოს ფიცი ქალის მაგიერ“ (239). როგორც ხედავთ, კანონ-დება სრულიად უკრძალავს ქალს ფიცის მიღებას. ეს გარემოება ჩვენ გვაძლევს უფლებას დავსკვნათ, რომ ქალს სრულიად არ შეეძლო მოწმედ ყოფილიყო, რადგანაც დაუფიცებალი მოწმე ძველ დროში არ იყო მიღებული არც ჩვეულებისაგან და არც კანონისაგან. მეტი არ იქნება დავძინოთ, რომ თვით სარწმუნოება ზოგიერთ შემთხვევაში ხელს უწყობდა ასეთი უკულმართი წარმოდგენის დამკვიდრებას ქალზე. სხვაც რომ არ იყოს, მარტო ის ფაქტი, რომ დაბადების პირველ წიგნში ევა არის დასახული ადამის შემცდენელათ, საკმაო იყო, რომ საზოგადოებას წარმოედგინა ქალი მაცდურათ და ყოველივე ბოროტების კოლაფად. *).

ა. ჩვენკელი.

(დასასრული იქნება)

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წერეთლისა.

გ ა ნ ც ხ ა დ ე ბ ა ნ ი.

სასწავლებელი და კანსიონი.

ს. მამულანიშვილისა

ვერა, სტეპოვიის ქუჩა, № 13. ზემმელის აფთიექის მახლობლათ.

ამზადებს ბავშვებს საშუალო სასწავლებლებისათვის (გომნაზია, რეალური და კომერციული სასწავლებლები, კადეტთა კორპუსი და სხვ.). იქვე ამზადებენ მოწაფეებს, რომელთაც დანიშნული აქვთ ხელ-მეორეთ გამოცთა (переэкзаменовка).

*) გერძენთა კანონები აწესებენ, რომ ქალის მოწმობას არ უნდა დაენდოს სასაჯულო [148, 334]. უნდა აქვე დავძინოთ, რომ ეს შეხედულობა არ არის ბოლომდე გატარებული, მაგ. ჩვენ ვკითხულობთ ერთ მუხლში: „თუ დედა-კაცმა დაიფიცოს მართალი საქმისათვის, მას დაეჯერებს“ (248).